חוברת ט'

קול יוצאי קרמניץ

בישראל ובתפוצות

המערכת: מ. גולדנברג, י. רוכל, א. ארגמן, י. גולברג, צ. ברנשטיין,
ש. סקולסקי, מ. אות-יקר.

עיצוב גראפי - א. ארגמן.

מחיר החוברת, כולל דמי חבר -.50 ל"י; בחו"ל - 4 דולר.

כתובת המערכת: ארגון יוצאי קרמניץ, רח' לה גרדייה 67, תל-אביב, 67221.

ההפצה בחו"ל: William Kogan, 6828 Juno Str., Forest Hills, N.Y.11375 U.S.A.

Marcus Katz, Pasteur 235, 3e, A, Buenos Aires, Argentine.

Max Desser, 158 Anderson Ave., Winnipeg 4, Man. Canada.

תוכן העניינים - אינהאלט

עמוד

דבר המערכת: 30 למדינת ישראל	1
פון רעדאקציע: 30 יאר מדינת ישראל	2
אנשי קרמניץ בעלייה השלישית - י. רוכל	3
שורה ד', אוהל ו' - י. רוכל	6
עס טרעפט אמאל מיין פריינד (שיר) - מ. גולדנברג	9
א. רירנדע באגעגניש - י. וואקמאן	10
"גורלה של סוניה" - מנוס, שיקה	12
"דער גורל פון סאניען" - מנוס, שיקה	15
לעווינזאן "דער קרעמעניצער"- מאנוס	20
קוראינו כותבים:	26
א. א בריוו פון פ. ביק	26
ב. מכתב מד"ר צבי מלאכי	28
אויף די קברים פון די דערטרונקענע חברים - מנוס	29
משפחה כראניק - דוד ראפאפארט	31
תחת שלטון הבולשביקים - א. חסיד	34
"ביסיאדה קשמעניצקה" - י. גולברג	36
תמונה	39
הלכו לעולמם	40
פארשיידענעס - מ.ג.	54
מזל טוב	57
ארגעגטינער אפטיילונג	58
שפענדונגען פון אויסלאנד - יהושע גולברג	65
הכנסה עבור נקרולוגים - יהושע גולברג	66
רשימת התורמים לטובת "קול יוצאי קרמניץ"	67
דין וחשבון כספי לשנת 1977	68

דבר המערכת

חוברת זו, ט"ו במספר, מופיעה בשנת השלושים למדינת ישראל ויחד עם כל בית ישראל אנו חוגגים אירוע נכבד זה. חלק ניכר מעולי קרמניץ הגיעו ארצה עוד בטרם מדינה, ויד להם בכינונה ובפיתוחה, איש איש במקצוע אשר בו הוא עושה. ראינו משום כך לנכון להעלות מחדש את דרכי העליה מעיר זו ואת אופן התערותם בארץ, והמדור הראשון בחוברת זו מוקדש לעליה השלישית, אשר בה החלה העליה מעירנו.

לפני חדשים אחדים - הגיעה ארצה מן העיר קרמניץ במישרים, עולה חדשה, על מנת להתישב בארץ. קיימנו אתה שיחה מפורטת ותכנה נמסר בחוברת זו לידיעת הקוראים.

הגיעה לידינו חוברת בשפה הפולנית ומתוכה נתגלה לנו שעוד בתחילת המאה ה-19 התישבו בפריז מהגרים פולנים יוצאי קרמניץ. על אורח חיהם שם, סיבות הגירתם, ולבטיהם - מסופר ב"שיח קרמניץ בפריז במאה ה-19".

יוצאי קרמניץ, אם הם בישראל, ואם בארצות אחרות, זוכרים את העיר אשר בה נולדו וגדלו, ומתגעגעים לעבר שלהם אשר חלף ואיננו עוד.

נפגשו בארה"ב שני ילידי קרמניץ, בני 80 ומעלה, העלו זכרונות וגעגועים ומספרים לנו על כך.

לא נעדר, כמובן, בחוברת המדור הקבוע "ארגענטינער אפטיילונג", זהו ה"לאנדסמאנשאפט" הער ביותר, אשר נוסף לדברים שבדפוס, הנציח הפעם את זכרם של כמה חברים וחברות ב"ספר הזכרון" שלנו, פרי יזמתו של חברנו צבי ברנשטיין.

בגלל יוקר ההדפסה וריבוי החומר, ראינו לתת הפעם את המדור "פסיפס" ביידיש בלבד.

מלבד הנ"ל מופיעים בחוברת כמה מדורים רגילים, אותם לא סקרנו לעיל, והקורא ודאי יגיע לעיין בהם, גם מבלי שהפנינו לכך את תשומת לבו במיוחד.

ולבסוף, המועדון שלנו אשר בסמינר הקיבוצים, קיים זה 14 שנה, והגיע הזמן לערוך בו שיפוץ, ואמנם, הסמינר שיפץ באורח יסודי, בהשתתפותנו הכספית, את הבנין אשר בתוכו קיים המועדון שלנו.

חל שינוי גם במערך התמונות והצילומים, אשר הושמו כולם במסגרות והחברים מוזמנים לבקר במועדון ביום האזכרה השנתית וגם במועדים אחרים, ויחושו משהו מ"זכר קרמניץ".

המערכת

דרייסיק יאר מדינת ישראל

"קול יוצאי קרמניץ" No.15 דערשיינט אין 30טן יאר פון מדינת ישראל. עס פרייט זיך יעדער הארץ, זעענדיק וואס ס'איז אין דער קורצער צייט דערגרייכט געווארן אויף אלע געביטן פון אונדזער לעבן. אבער אין די פייערליכע מינוטן שטייען אויף פאר אונדזערע אויגן די, וועלכע האבן דערצו ניט זוכה געווען, די וואס האבן אלע זייערע יארן זיך אפגעגעבן מיט לייב און לעבן דער ציוניסטישער טעטיקייט, די וואס האבן פיל בייגעטראגן צו תחיית ישראל.

אט ליגט פאר אונדז א קאלעקציע פון פארגיילטע בלעטער, "קרעמעניצער שטימע", ארויסגעגעבן אין קרעמעניץ אין די דרייסיקער יארן. און די קוקסט מיט באוונ-דערונג אויף דעם, וואס מ'האט דארט אויפגעטאן פאר ארץ-ישראל, מיט וואס פאר אויסדויער און מסירות זיי האבן אפגעגעבן דער שווערער און גרויסער ארבייט פון די געלד-זאמלונגען לטובת אלערליי נאציאנאלע פאנדן זייער בעסטע צייט. און וואס האבן זיי דען נישט געטאן כדי אויפצוהאלטן די העברעאישע "תרבות" שול אין שטאט? דא האבן זיי געמוזט בייקומען, חוץ די מאטעריעלע שוועריקייט, אויך די שיקאנען פון דער פוילישער מאכט, וועלכע האט שטענדיק געשטרעבט צו פארמאכן די שולע. נאר דער חלום פון א ייִדיש לאנד, אין ארץ-ישראל ווי "פון דער סאכע וועט מען האבן מזל און ברכה" האט זיי געקענט אזוי באגייסטערן. און ווי טראגיש איז דאס, וואס זיי זענען מיט אונדז דא נישטא, וואס זיי האבן אפילו ניט זוכה געווען צו דערלעבן צום ערשטן געבוירנטאג פון מדינת-ישראל. אין לאמיר זיי אין אונדזער הארצן זאגן: "אייערע זין און אייניקלאך האבן אייך נישט פארשעמט אייער אנשטרענגונגען זיי צו דערציען און נאציונאלן גייסט האבן פולשטענדיק מצליח געווען." אט לייענען מיר אין "פנקס קרעמעניץ", אין אלע העפטן "קול יוצאי קרמניץ", ווי אויך אין דער איצטיקער העפט, וואס פאר א חלק אונדזערע חלוצים און עולים האבן גענומען אין דעם אויפבוי פון לאנד, און די קיבוצים, אין דער "הגנה", אין דער באפרייאונגיס מלחמה און די קרבנות, וואס זיי האבן געבראכט אין אלע מלחמות אונדזערע.

זייענען טאקי, זיי, די אומגעקומענע און מיר דא, אנגעזעענע מחותנים אויף דער גרויסער שמחה.

פון רעדאקציע.

י.רוכל

אנשי קרמניץ בעליה השלישית

במלאת 30 שנה למדינת ישראל, מן הראוי לסקור מה חלקם של אנשי קרמניץ בתקומת המדינה.

יוצאי עירנו בארץ מספרם מגיע כיום לכ-400 משפחות, כ-1000 נפש. מתי הם הגיעו, באלו שלבים וגלים. ובעיקר - בעליה השלישית (1919-1923), שהניחה את היסוד לגלי העליות שלאחריה.

בעליה הראשונה 1882-1902 נפקד מקומם של יהודי קרמניץ. האחד שעלה לארץ באותו זמן - 1893, היה ד"ר טוביה הינדס, שהתישב בירושלים, עבד שם כרופא, חלה במלריה, נאלץ לחזור וקבע מושבו בוורשה. היה איפוא ד"ר הינדס העולה הראשון מעיר קרמניץ.

גם בעליה השניה 1904-1914 לא היו עולים מקרמניץ. פרט לארבעה נערים, יצחק אידלמן, זאב חסיד, שמואל פונדק ואברהם רוכל שנשלחו ע"י הוריהם ללמוד בארץ, ושני צעירים, משה ביברמן (כיום במוסקבה) ויעקב ציזין, שעבדו במושבות כפועלים חקלאים שכירים וחזרו לקרמניץ לפני מלחמת העולם הראשונה.

עליה א׳, שנמשכה כ-20 שנה, הביאה לארץ כ-25 אלף יהודים, עליה ב׳ שנמשכה כ-10 שנים כ-35 אלף יהודים.

לעומתן, בעליה השלישית הגיעו כמספר הזה (35 אלף), תוך 5 שנים כך שהישוב היהודי בארץ גדל ב-60% ויש לציין, שמספר ה"יורדים" משתי העליות הראשונות היה גדול מאד, וכן רב היה בהם מספר העולים בגיל הזיקנה, שבאו לבלות כאן את שארית ימיהם ולמצוא את מנוחתם בארץ הקדושה. שונה לגמרי היה גם הרכבה של העליה השלישית. רובה - אנשים צעירים, רווקים ורווקות, היינו: בגיל ובמצב משפחתי הרצוי ביותר לארץ נבנית, מבחינת כושר העבודה וכושר ההגנה. הצהרת בלפור מנובמבר 1917 עוררה גל של התלהבות, ומיטב הנוער היהודי נחלץ להעפלה, וגם העפילו לעלות עם אפשרות ראשונה.

ומאז - לא עוד הסתננות של יחידים, כי אם עלית המוני ישראל. ומטרתם - לא רק כיבוש העבודה במושבות, אלא הקמת "הבית הלאומי". סימן ההיכר המובהק של העליה-השלישית - היותה מאורגנת בחלקה הגדול ב"החלוץ" שהכשיר את חבריו בגוף וברוח לקראת ייעודם בארץ.

הריכוזים הגדולים (לפי מושגי הימים ההם) של פועלים, שלא נראו כמותם בארץ עד אז, הרחיבו את האפקים, הגבירו את הסולידריות והיפרו את המחשבה הפועלית. העבודות הגדולות שנתקבלו בקבלנות ע"י הפועלים חייבו ארגון קבוצתי. עבודות מסוימות נמסרו לקבוצות מאורגנות. מאות פועלים, שעבדו בסלילת כבישים, התלכדו לגושים קטנים וגדולים. בלב הכל פעמה השאיפה לחיים קולקטיביים ונוצרו גם תנאים אוביקטיביים נוחים להגשמת שאיפותיהם.

ראשון ליצירה ולהיקף היה גדוד העבודה על שם יוסף טרומפלדור, שנוסד באלול תר"פ בכביש טבריה צמח ונסתעף במרוצת הזמן לכמה וכמה פלוגות:בראש העין, בירושלים (רמת רחל), בתל אביב,בכפר גלעדי,בעין חרוד ותל יוסף. אנשי הגדוד הבינו כי יש לשלב הגנה ועבודה וכי הדבר ניתן להגשמה בדרך היעילה ביותר בצורת החיים הקיבוציים בהיקף רחב. על האוירה בגדוד העבודה, וביחוד בפלוגת ראש העין, שם תפסו אנשי קרמניץ מקום נכבד, בכמות ובאיכות, ניתן ביטוי ברשימה "שורה ד', אוהל ו' (באותה חוברת).

קבוצת החלוצים הראשונה מקרמניץ מנתה, כאמור, 12 איש.משך זמן קצר נלוו אליהם חברים נוספים. בשנים 1924-1922 הגיעה העליה החלוצית מקרמניץ לכדי 15-20 איש לשנה, מחוץ לעליה של יוצאי חוגים אחרים - משפחות מהפרבר הדובנאי והפרבר הווישנווצאי, מקרב אנשי המעמד הבינוני , יש להניח, שמספרם של כל העולים מקרמניץ בתקופת העליה השלישית, הן כחלוצים והן כמשפחות, הגיע ל-150-200 איש. בתחילת העליה השלישית נוסדו בארץ כמה נקודות חקלאיות ע"י עולי עיר אחת כגון גבת - ע"י עולי פינסק, קרית ענבים - ע"י עולי קאמניץ פודולסק, ועוד. מספרם וכוחם של העולים מקרמניץ לא הספיקו כדי לייסד נקודה מיוחדת, אולם הם לקחו חלק פעיל וברוב יזמה בכמה יישובים ומפעלים. בתקופה הראשונה - בגדוד העבודה על פלוגותיו; אחרי כן בייסוד משק תל-יוסף,בחבורת "בנין"בתל אביב שבנתה את "שיכון מחוסרי דירות"(כיום רחוב בוגרשוב), שנועד למפוני יפו, עקב מאורעות 1921. חבורה זו, יחד עם חבורת "עבודה" התגלגלו לאחר זמן לייסוד "סולל בונה"; אנשי קרמניץ כמו כן לקחו חלק פעיל בייסוד "חרות" בירושלים, קואופרטיב לאינסטלציה סניטרית,ובשורה של מפעלים אחרים. בשנים שלאחר מכן רוכזה העליה החלוצית מקרמניץ בקיבוץ יגור ובקיבוץ גבעת השלשה, ורישומה ניכר שם עד היום. יש לציין שאחדים מתנועת הנוער החלוצי והמעמד הבינוני בתוך העליה השלישית היו בין מיסדי עפולה:

כגון: בני משפחת שניידר, משפחת ליטבק, משפחות בט, גלוזמן ועוד.

אלה תולדות העליה השלישית מהעיר קרמניץ, עליה שלא היתה גדולה ככמותה, אך התבלטה באיכותה בשטחי עשיה שונים. הם עברו כאן תהליך מבורך של פרודוקטיביזציה, השתקעו בארץ ונוטלים חלק נכבד בבנין מדינת ישראל ובקידומה.

במתי מעט החלה העליה לארץ ישראל מעירנו, תריסר נחשונים בלבד, ועתה היינו ל"עם רב", ללאנדסמאנשאפט של אלף איש, אשר רישומם ניכר בשטחים שונים.

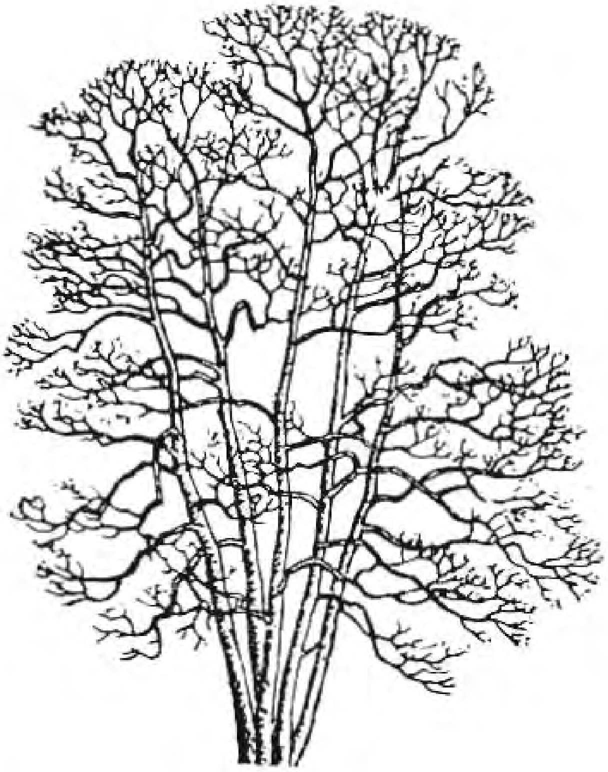

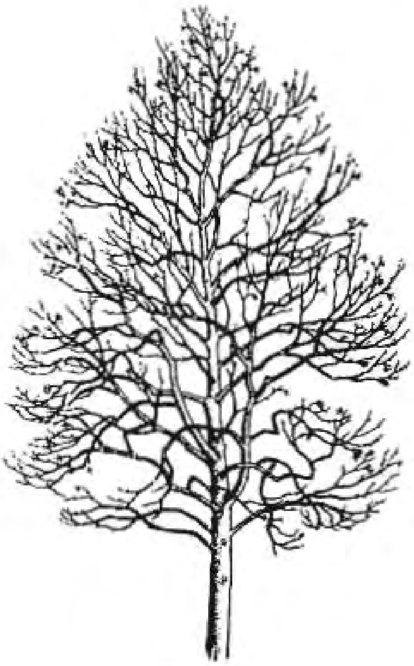

ש ו ר ה ד׳, א ו ה ל ו׳

(מימי גדוד העבודה בראש העין, ת ר פ " א)

כמחנה של נוודים היתה הפלוגה. מחנה העובר ממקום למקום עם אוהליו ועם כל רכושו הדל. החניה הראשונה היתה במבצר אנטיפטרוס העתיק, אשר בראש אל עין (ראש-העין), על ראש גבעה, ליד מעיין. אך לא הארכנו לשבת שם. אחרי מאורעות מאי 1921 נטתה הפלוגה את המחנה סמוך למושבה, וכעבור זמן עברה שוב למקום אחר, אף הוא בתוך פתח-תקוה, וגם שם-באוהלים.

עבודתנו היתה סלילת קו-רכבת צר, מראש העין עד פתח תקוה. וזו היתה הכותרת על המכתבים הרשמיים: "גדוד העבודה על שם יוסף טרומפלדור, פלוגת בוני מסילות ברזל" - הווה אומר, לא מסילה אחת אנו בונים, אלא מסילות, בלשון רבים. היום מסילה זו, צרה וקטנה, בת קילומטרים אחדים בלבד. מחר - מסילה אחרת, רחבה וגדולה, זאת ועוד: לגדוד העבודה פלוגות שונות. אנו רק אחת מן הפלוגות, והמקצוע שלנו - בנין מסילות ברזל, כהתעסקות של קבע.

הכל היה חדש, רומנטי, עוטה זוהר. צעירים וחולמים היינו, בכיסופים עזים באנו לארץ חלומותינו. באניה שרנו: "בשוב אדוני את שיבת ציון היינו כחולמים".

והדברים לא מן השפה ולחוץ נאמרו. לא היתה כל חציצה בין הדיבור והמעשה, בין החלום והמציאות. בכל מעשה, בכל צעד רצינו לראות את התגשמות החלום.

לא הצגנו תביעות. קיבלנו כל דבר כחלק מן המציאות הארצישראלית החדשה, והסתגלנו בקלות לכל קושי, יתר על כן: לא הרגשנו בקושי.

בטרם אור קמנו לעבודה. ספל קקאו ופרוסת לחם, הכלים על השכם - ויוצאים לעבודה. נעימה היתה ההליכה עם דמדומי בוקר, במשעולים שבין הפרדסים, ליד הכפר מ י ר . מראה הנוף המקסים, ריח הפרדסים המשכר, שיחות הידידות שקלחו לאטן - כל אלה השרו עלינו רוח של חלום בהתגשמותו.

רוב הבחורים לא טעמו קודם לכן טעם עבודה, בניית מסילות ברזל - על אחת כמה וכמה. ועד מהרה היתה תוקפתם עייפות. אולם בושה היא להודות בחולשה. הרי נטלנו עלינו לבנות את הארץ בעבודת כפים - ועלינו לעמוד במשימה, ולא להיכשל. ועבדו הבחורים בחום הלוהט בשארית הכוחות, עד להתעלפות, אך לא נכנעו. הזיעה ניגרת, הגב כואב, הברך כושלת - אך עובדים ועומדים בנסיון. ואכן, לא עברו ימים רבים ובני העיירות היהודיות הפכו לפועלים ממש. כפות הידים התקשו, השרירים התמתחו, נתחסנו, כאב הגב חלף, והעבודה הפכה אצלם לטבע, כאילו הם פועלים מדורי-דורות, בוני מסילות ברזל מאז ומתמיד.

לעת ערב היינו צועדים בשורה ארוכה הביתה, תוך הרגשת סיפוק, עייפים אך לא כושלים. אנו בונים את הארץ, פשוטו כמשמעו, במו ידינו. גם היום קידמנו במקצת את בנין הארץ, עשינו כמלוא יכולתנו, והסיפוק רב.

ובערב רוקדים עד חצות, ובליל שבת - עד אור הבוקר, הלב מלא מאויים ורגשות, געגועים וחלומות, ופעמים אף כוסס הספק. צר הוא מלהכיל את האושר התוסס בו. ילא הפה מלהביע. והכרחית היא ההתפרקות. והנה פורץ הריקוד, בא הפורקן. משתלהב המעגל וגורף את כולם. "אל יבנה הגליל", ושוב "שבחו שבחי צדק", "די מאמע קאכט ווארעניקעס" ו"שיר בלי מלים" ועוד ועוד, וחוזר חלילה, עד אין סוף, עד כלות הכוחות.

באה שבת - באה מנוחה. מאחרים לקום, מתפרקדים באוהלים, קוראים, משוחחים, מבקרים איש באוהל רעהו, ויש ההולכים לבקר במושבה, בפתח תקוה הסמוכה, או לשוטט סתם בסביבה.

ואחד הבחורים תקפו עליו הגעגועים לבית אבא. מוציא הוא מן המזוודה את החומש'ל ולאחר היסוסים (חושש הוא שמא ילעיגו עליו החברים) מתחיל הוא קורא בקול את פרשת השבוע בניגון המסורתי, בניגונו של ה"בעל-קורא" בעיירתו. והנה, החברים אינם מלגלגים. אדרבה, באוהלים הסמוכים משתרר שקט, נימה רועדת בלב, שוכבים על המיטות ומקשיבים. ואחד אחד מתקרבים בחורים אל האוהל, ניצבים בפתח מקשיבים ל"בעל-קורא". הוא מרים עיניו, רואה את ה"מנין" שמסביבו, נבוך, אך ממשיך בקריאה, אף ביתר עוז ובטחון.

אז הגיע תור המכתבים הביתה. ברטט קורא כל אחד שנית את המכתב שקיבל בימי השבוע מן הבית, ומתכונן לענות עליו. בית אבא ניצב כמו חי לנגד עיניו. חיבה וגעגועים מתעוררים בלב - אך לפעמים גם כעס עצור, על אשר ניסו למנוע בעדו מלעלות ואף עכשיו משדלים אותו לחזור. וקולח לו המכתב לאבא ולאמא היקרים, מתאר את כל החדש שבארץ, את כל הטוב והיפה שבה. "וטוב לי, מה טוב!" ומשתדל הבחור לתאר את החיים החדשים בלשון שתהיה מובנת להם "שם", אך קשה הדבר, כי שונה היא המציאות כאן מזו של העיירה. ביחוד מתקשה הוא להסביר את הקיבוץ, את הגדוד. "זה הוא מין 'ארטל', אך בו בזמן גם קבלן, 'פודריאטשיק', של מסילת הברזל. אבל אין אנו עובדים אצל 'פודריאטשיק' אלא אצל עצמנו. הגדוד הוא, בקיצור, מין עסק גדול מאוד, אך הרבה שותפים לעסק, וגם אני אחד השותפים, אמנם גרים אנו באוהלים, אך הם מסודרים, גם בפנים וגם בחוץ. שורות שורות ערוכים הם, ושבילים ביניהם. והכתובת שלי היא :

שורה ד', אוהל ו', אין דבר! עוד נבנה גם בתים! אך בינתים כך תכתבו לי: פלוגת בוני מסילות ברזל, שורה ד', אוהל ו'. זהו מעוני. זו כתובתי בארץ".

והדיבור הוא עברי. באסיפות ובעבודה ובחדר האוכל. בן העיירה הסתגל מהר לשפה החדשה, אך קשה היא ההסתגלות לקרימצ'אקים דוברי רוסית. גם הם מדברים עברית אך שפתם נלעגת, להבדיל, כמו "גוי" המדבר אידיש. ובינם לבין עצמם מדברים הם רוסית ואף שרים רוסית. במקלחת נגררים אחריהם גם האחרים, ושם הרוסית היא השלטת. הבחורות אוהבות רוסית ואוהבות גם את הבחורים הגבוהים והנועזים הדוברים ושרים רוסית...

מצויים בינגנו פועלים ותיקים. לא רבים הם, כחצי תריסר בלבד, אך רישומם ניכר ונערצים הם על כולם על שום דיבורם העברי הטבעי והמתובל בביטויים ערביים, עבודתם הבטוחה והיפה, עור פניהם השזוף, ועל שום שהם פועלים ותיקים, רואים אנו בהם דוגמה ומופת, מתאמצים לחקות אותם. ללכת בדרכיהם. אמנם, יש והם גם יהירים, מדברים בשמץ של ביטול על ה"חלוצים" (הנגינה מלעיל דווקא, לשון זלזול), אך אנו מקבלים את לגלוגם בסלחנות. להם מותר. הם היו הראשונים, הקדימו אותנו, סללו לפנינו את הדרך. ולעת ערב מקשיבים אנו לסיפוריהם על ימים שעברו, על הגליל ועל הקבוצות, על "השומר" ועל הסוסות הלבנות, על הבידואים והליכותיהם, על הערבים ומינהגיהם, על הפרדסנים וניגישותיהם, ועל בנות האיכרים היפות, על מה שהיה ועל מה שלא היה, ונסמכת האגדה ונשזרת לתוך המציאות.

ובאחד האוהלים שבמרכז המחנה שוכנת המזכירות. שם יהודה קופלביץ'(אלמוג) וחבריו, ראשי העדה, שם מקומם של האקונום, הגזבר, סדרן העבודה ושאר ממלאי התפקידים. ודאי, אי אפשר בלי כל אלה, ובכל זאת בינינו לבין עצמנו - הרי זו בטלנות, כל אותה ההתעסקות והכתבנות. והרבה צריך היה יהודה אלמוג לעמול עד אשר הצליח לשדל אחד הבחורים שיקבל עליו תפקיד מן התפקידים. בתוך תוכו ראה הבחור את תפקידו במזכירות כבגידה ביעודו החלוצי.

עולם חדש, עולם מתהווה, אך לא תוהו ובוהו. אדרבה, סדר ומשטר בעבודה ובחיי המחנה. השורות ערוכות, ומקומו של החלוץ הצעיר בתוך המחנה - שורה ד', אוהל ו'.

יצחק רוכל.

מאַניס גאָלדענבערג

עס טרעפט אמאל מיין פריינד...

*דאס ליד איז געשריבן געווארן אין 1944, באלד נאכדעם,
ווי די אומגליקלעכע ידיעות פון קרעמענעץ, האבן זיך
ארויסגעוויזן אלס שוידערלעכער אמת.*

עס טרעפט אמאל, מיין פריינד, מיט מיר,
ווען ביי העלער שיין פון זון און הימליש־בלויקייט אונדזער רעס,
טוט דאס הארץ אזוי א צי
צו א גרינעם טאל פון דארט און א פעלד וואלד א יידישעס;

— · —

צום גערויש פון בלעטער אין א גאלדענעם הארבסט,
צום צאנקען ריח פון רייפע גערטנער;
צו א קילער אלולדיקער נאכט;
צו דעם שטילן טרויער פון ווייטע סליחות־טענער;

— · —

צו א פראסט, וואס סקריפעט אין שניי א טיפן;
צו דער סאמעט־בלויקייט פון די ווייטע וועלדער;
צו בארטע גלעקלאך־קלאנגען אין א ווייכן שליטן,
איבער פארווייטע וועגן, איבער ווייסע פעלדער;

— · —

צו א ווינטערדיקן פארטאג א לאנגן,
ביי א נאפט־לאמפּ שוין א העלן,
דאס מתיקות פון טאטנ'ס תהילים זאגן
און מיין מאמעס קילע האנט אויף מיין הייסן שטערן;

— · —

צו די אלע, וואס מ'וועט שוין מער ניט זען;
צו מיין משפחה, פריינד און אלעס,
וואס אזוי טייער און ליב איז מיר געווען
אין הארעפּאשנער וואך און אין שטילן רו פון יום־טוב שבתן;

— · —

צו מיין שטעטל, מיין אייגענע'ס, ליבסטער טייער;
אין דעם שרעק און גרויל פון דער פארווארטלונג;
צו דעם טיפן צער אויף זייער לעצטן וועג,
און מיין קלוגער מאמעס לעצטער טראכטונג.

— · —

אין מיין עלטער היים אויף פארשניטער חורבות און גאסן פוסטע
שווארצע קראען קראקען, זאגן אן אויף קלי־קללות
קלאגעדיקע בשורות וויסטע.
צו א וועלט א טויבער, צו פארניכטונגדיקע צרות.

יצחק וואקמאן

א ר י ר נ ד ע ב א ג ע ג נ י ש

אין איינעם פון זיינע בריוו שרייבט מיר "אונדזער מאנוס", אז אזוי ווי איך פאר קיין אריזאנא אויף אפרו, זאל איך ניט פארגעסן צו טרעפען זיך מיט אונדזער א לאנדסמאן, משה מעדלער, וואס וואוינט אין טוסאן (Tucson), אריזאנא. ער האט מיר אויך געשיקט זיין אדרעס. באלד נאך מיין קומען קיין טוסאן, ניט געפונענדיק מעדלערס נאמען אין טעלעפאן בוך, האב איך אים געשריבן א קארטל און געמאלדן ווי איך געפון זיך. ס'האט גענומען 4 טעג און איך האב באקומען פון אים א טעלעפאן און מיר האבן זיך אפגערעדט אז זונטאג וועט ער קומען אונדז באזוכען. נו, דארף מען האבן א פאטא אפאראט צו פאראייביקן די גדולה, די פרייד פון ר' שמעון מלמדי'ס זון. ער האט מיך ארומגעכאפט, געקושט און געוויינט... און נאך אמאל און נאך אמאל האבן צוויי יידען ב"ה אין די שמונים געקוקט איינער אויף דעם צווייטן און מיט טרערן אין די אויגען צוריק געקוקט אין דער אלטער היים, אין דער שטאט קרעמעניץ, וואס איז ארומגערינגעלט מיט בערג, ווייל אויך די שטאט טוסאן איז ארומגערונגעלט מיט א קייט פון בערג. איך האב געקענט זיין פאטער ר' שמעון. כ'האב אבער פארגעסן אז ער איז אן איינינקל פון ר' לייב סטודינקער ע"ה. ר' לייב סטודינקער איז געווען א גוטער פריינד פון מיין שווער ר' מאטוס חזן ע"ה, ווייל ביידע זענען געווען אליקער חסידים און ער פלעג אפטמאל זיין ביי מיין שווער אין שטוב דעם 31 דעצעמבער יעדעס יאר. מ'האט גענומען א לחיים און זיך צוגעוואונשן א גוט יאר און דערמאנט א פסוק: "די' יספור בכתוב עמים: זה יולד שם, סלה" תהילים פ"ז, ו'). סיפארשטייט זיך, אז ר' לייב אטיקער ע"ה איז געווען צווישן זיי. מעדלער זאגט, אז ביי היינטיגען טאג געפונען זיך אין ישראל פיל פון ר' לייב סטודינקער'ס אייניקלאך.

מעדלער דערציילט וועגן זיין לעבן אין ארץ ישראל צוריק מיט יארן, וועגן זיינע וויזיטן שוין אין מדינת ישראל. אזוי ריידענדיק קומט מען צוריק קיין קרעמעניץ - "איר גידענקט משה קראפ?" פרעגט ער מיך. "א גאנצע וואך האט ער געארבייט אלס א וואסערטרעגער, נאר דאנערשטיק פלעגט ער קויפן א גרויסען קארפ. ער האט אים געאלטן אין א ברייטער פאן מיט וואסער. מיטן פיש איז ער ארום-געגאנגען און פארקויפט נומערן. פרייטיק אינדערפרי' האט מען געצויגן נומערן.

דעם געווינער האט ער מיט שמחה אפגעטראגן דעם קארפ. יידן פון דער גאס האבן מיט קנאה אים נאכגעקוקט.

איך דערמאנט מען זיך אין מעכעלע קאליאשן-מאכער.

ווינטער צייט, ארויפצוגיין אויף די טרעפלאך צו אים האט מען געקענט צוברעכן די פיס. די שטוב איז געווען פארווארפן מיט בערג פון קאליאשן און ער, דער קליינינקער ייד, מיט אייביק רויטע אויגן האט געריבן די קאלאשן און פארשמירט די לעכער מיט קליי. מ'האט געדארפט ווארטן ביז די קליי ווערט פארטריקענט. דערווייל האט ער געכאפט א זיפ טיי און געביסן א שטיקל ברויט. דאס ווייב זיינס, נאר גאר א יונגע, א הויכע, וועלכע האט געקינדלט יעדעס יאר, האט געשאלטן אן אויפהער.

ער ווידער האט נישט געענטפערט און אנגעגאנגען מיט זיין ארבייט.
און נאך זכרונות, נאך זכרונות קומען אויפן געדאנק. ס'דערמאנט זיך דאס לידל:"ווי בעמט מען יענע יונגע יארן, משה'לע מיין פריינט"!
דאס ליד דרוקט אויס די נאטירלעכע בענקשאפט פון יעדן מענטשן צו זיין אמאל, צו די יונגע יארן. איך דאנק דיר, ליבער מנוס, וואס האסט מיך פארבינדן מיט מיין פריינט און קרוב - מאריס מעדלער (משה מלמד) און איך האב צוזאמען מיט אים איבערגעמישט די בלעטלאך פון אמאל מיט אן אנגעווייטיקט הארץ.

לאמיר האפן אויף גוטע צייטן פארן כלל ישראל - בכל מקום שהם שם ובפרט בארצנו הקדושה.

מנוס יהושע

גורלה של סוניה

עולה חדשה מקרמניץ

לפני חודשיים נתבשרנו, שאשה אחת עלתה ארצה לא מזמן ישר מקרמניץ. היה זה המקרה הראשון והיחיד מסוג זה. מאז גירושם של הגרמנים משם.

יצאנו, יהושע גולברג ואני, לחדרה, למקום מגוריה הזמניים, לפגוש אותה. בביתם המרווח של דודה ודודתה נתקבלנו בסבר פנים יפות ועד מהרה הופיעה גם העולה החדשה, סוניה, כשמתחת לבית שחיה צרור ספרים ומחברות. היא חזרה מהאולפן, שבו למדה כבר חודשיים.

סוניה התישבה ליד שולחננו, כשעיניה המאירות מביטות בנו בעליזות ובאמון. היא נראתה צעירה בהרבה מ-50 שנותיה. תנועותיה שפעו מרץ רב, דיבורה האוקראיני והרוסי היה מלא חן והומור. קשה היה לחשוב שהאשה הזאת עברה כל כך הרבה סכנות ותלאות בילדותה ובצעירותה.

בת 13 היתה כשברחה מעיירת מיזוץ', ליד רובנו, אחרי שהוריה ובני ביתם נהרגו יחד עם כל היהודים שם.

בכפר הקרוב ביותר למיזוץ לא רצו להכניסה אף אחד מן הבתים. היא החליטה לחזור למיזוץ. בדרכה ראתה שיירה של עגלות איכרים עמוסות ביזה, החוזרת מעיירתם. היא הבינה שאין לה לאן לחזור. הצמא הציק לה מאוד ואז העזה לסור לבית איכרים, שעמד בקצה הכפר (גם הוא קרוב למיזוץ) לבקש מעט מים. מה גדולה היתה הפתעתה, כשנודע לה, שבבית הזה גרה, יחד עם הוריה, חברת כיתתה. היא מצאה שם עוד כמה מיהודי עיירתם. בבית הזה נשארה שבוע ימים. אחרי כן העבירוה לביתו של איכר אחר, בשם סלובודיוק. האכר הזה, שנהרג אחר כך על ידי הבנדרובצים, היה שייך, יחד עם משפחתו, לכת האבנגליסטים, בסביבתנו קראו להם "שטונדיסטים". הם הסתירו את סוניה במשך 18 חודשים על התנור. כשנודע לשכנים שיהודיה נמצאת בבית הסלובודיוקים, מיהרו להעביר אותה לכפר סמוך, לביתו של אבנגליסט אחר, שם הסתתרה חודש ימים. יום אחד נזדמנה לכפר הזה עגלה עם נזירים, שהיו בדרכם למנזר ליד הכפר הגדול זאהייצי שבסביבת קרמניץ. האיכר אמר לנזירים שבביתם נמצאת ילדה אוקראינית, יתומה, וביקשם להעבירה לדוד שלה בזאהייצי. הדוד המדומה היה המנהיג של האבנגליסטים שם.

בעוד במרחק רב מזאהייצי נתקלה עגלת הנזירים במחסום של קבוצת בנדרובצים. הם ציוו להוריד את סוניה מן העגלה והחלו לחקור אותה על זהותה. סוניה אמרה גם להם שהיא

יתומה אוקראינית ממיזוץ, הנוסעת לדודה בזאהייצי וכשביקשו לדעת את שמה, היא נקבה בשמה של ילדה נוצריה בכיתתה. לרוע מזלה היה מפקדם של הבנדרובצים תושב מיזוץ, שהכיר את הילדה ההיא. ברור היה לו שלפניו יהודיה ולא היה ספק כלשהו שקיצה הגיע. אבל הגורל, ששמר עליה עד אז, התערב גם הפעם. התברר שהבנדרוביץ, שחקר אותה הרג בשעתו גרמני במספרה של ספר יהודי, שעבד אצל הגרמנים. הספר החביאו ועזר לו להימלט. הבנדרוביץ הבטיח לספר, שתמורת זה הוא יציל את היהודי הראשון שיזדמן בדרכו. וכאן באה ההזדמנות הזאת. הוא נתן לילדה להמשיך בדרכה.

הנזירים, שפחדו מתוצאות החקירה של הילדה, הסתלקו מהמקום לפני ששיחררו אותה. בהגיעם לזאהייצי סיפרו ל"דוד" את הקורות אותם. ה"דוד", שכבר ידע על בואה הקרוב של סוניה וחיכה לה, הבין שלעולם כבר לא יראה את הילדה.

סוניה, המשיכה את דרכה ברגל, נתקלה בקבוצת ילדים רועים. אחד מהם הביאה לביתו, שם קיבלוה כילדה אוקראינית, אחת מאותם ילדים עזובים, ששוטטו אז בדרכים. אולם המשפחה הזאת היתה פולנית והם פחדו מאד מאויביהם הבנדרובצים. הם השאירו אותה ללון אצלם ובבוקר השכם הביאוה בעגלה לשומסק. בשומסק נפגשה עם כמה שטונדי-סטים, שיעצו לה לצאת מיד לזאהייצי. בדרך סרה לחווה בודדת ובעליה השאירו אותה לעבוד אצלם כרועה. אבל אחרי זמן מה היא נדבקה שם בצרעת חזקה ונשלחה לריפוי בזאהייצי, מחוז חפצה. כך הגיעה ל"דוד", שיחד עם עוד כמה שטונדיסטים טיפל בה וריפא אותה. הם ידעו שהיא יהודיה והתמסרו לה במיוחד.

חמש שנים, משנת 1943-1948, גרה סוניה בזאהייצי. כל אותה עת היתה פעילה מאד בחיי החברה של הכפר והיתה סולנית במקהלה שם. הבנדרובצים השתוללו בסביבה ההיא עוד זמן מה אחרי כניסת הרוסים, אולם בסוניה לא נגעו. בעודה בזאהייצי סיימה טכניקום למסחר באמצעות הדואר. עזרו לה בכך מטעם מקום עבודתה והסל-סאוויעט.

מצויידת בתעודות המתאימות עברה סוניה לגור בקרמניץ, שם קיבלוה לעבודה בלשכת המסחר הממשלתית. זה היה בשנת 1948. בקרמניץ הכירה את בעלה לעתיד. אביו עבד זמן רב בבית החרושת לרעפים של אידי קיטאי עד כניסת הגרמנים; בעלה, אביו ומשפחתם היו שטונדיסטים נלהבים.

בקרמניץ נתקשרה סוניה עם הקומץ הקטן של המשפחות היהודיות ששרדו שם, ביחוד עם משפחת ישראל מנדל ז"ל, שומר החומות שלנו. מנדל ובני משפחתו הקודמים,שנרצחו על-ידי הנאצים, גרו עד בואם של הגרמנים בזאהייצי.

אחדים משארית הפליטה הזאת הלכו לעולמם, אחרים עברו לערים אחרות בבריה"מ ובפולין. הבנים של כולם, בתוכם גם שני בניה של סוניה, גרים בערים גדולות, רחוק מקרמניץ.

לפני שנים אחדות התחילה סוניה לטפל באשרת-יציאה לישראל. את הדרישה שלח לה דודה, אחיה של אמה. בעיר המחוז, טרנופול, לשם נסעה מפעם לפעם להוודע על תוצאות בקשתה, ניסו להניא אותה מלעלות לישראל, בנימוקים שונים, בעיקר משפחתיים. שהרי בעלה ושני בניה החליטו להשאר במקומותיהם. הם פחדו להפסיד את משרותיהם ולא היו בטוחים אם יתנו להם לעלות לישראל. כשנודע לעובדים במקום עבודתה של סוניה, שהיא החלה לטפל בעליתה לישראל, נשתנה היחס אליה ונהיה עוין עד כדי כך, שהיא נאלצה לעזוב את עבודתה.

כשהגיעה אליה סוף סוף הידיעה על קבלת היתר לעלייתה, הצטיידה סוניה בתעודת גירושין מבעלה ובאישור מבניה על הסכמתם לעזיבתה אותם. עם התעודות האלה נסעה לטרנופול והיתה זאת נסיעתה האחרונה לשם. סוניה חזרה לקרמניץ, כשהיתר היציאה בידיה.

לפני נסיעתה נפרדה מארבע המשפחות היהודיות שלא עודדוה ביותר. לעומת זאת היתה פרידתה מידידיה האוקראינים וביחוד מהאבנגליסטים, לבבית מאד. הללו הביעו באזניה את רגשותיהם לארץ הקדושה. "מלותיו האחרונות של בעלי," אומרת סוניה "היו: כשתגיעי לישראל נשקי את אדמתה הקדושה. נשקתי את הבטון, כשירדתי מהאוירון, כי לא היתה שם אדמה".

יומיים אחרי שהגיעה סוניה לארץ קיבלה מברק ברכה מבעלה בקרמניץ. "בקראי את המברק", אמרה לנו דודתה, "פרצתי בבכי". רק כחודשיים היתה סוניה בארץ, כשפגשנו אותה וכבר היו בידיה כמה מכתבים באוקראינית מבעלה, מכתבים מלאי חיבה, געגועים ושמחה על שסוניה נמצאת בארץ הקודש, בין קרוביה.

כאמור, סוניה היתה אז רק כחודשיים בארץ וכבר היה בפיה אוצר מלים לא קטן יחסית. הכל העיד, שלפנינו תלמידה מצטינת באולפן, והיה ברור לנו, שהיא תמצא את מקומה בארץ. בזה עזרו לה אופטימיותה, נכונותה לעבוד בכל עבודה שתזדמן לידה, וחוש ההומור שבו ניחנה.

סיפרה לנו סוניה, שעם מותו של ישראל מנדל ז"ל הוזנח קבר האחים של קדושינו. ילדי השכנים התחילו לפרק לוחות מהגדר. אולם לפני כמה שנים החל לפעול בשכנותו של הקבר בית חרושת לסוכר, ועל ידו בית ספר מקצועי צמוד לבית החרושת. ביוזמת העיריה, כנראה, הופקדה השמירה על הקבר בידי בית הספר הזה. ביום הזיכרון עולים התלמידים בסך אל הקבר ומניחים שם זרים. גם האבנגליסטים וסתם אוקראינים בודדים עושים זאת. מדי שנה מגיעים באותו יום לקרמניץ כמה מבני עירנו, הגרים ברובנו, לבוב, טרנופול ועוד. כדי להתייחד עם זכרם של קרוביהם וידידיהם שם.

בקרמניץ גרים כעת 30,000 תושבים כולם אוקראינים, נמצאים גם שם שלוש אלמנות: של אנשי קרמניץ: של וולקע כץ, של מנדל, ושל פעסיס.
גרים שמה: אברהם מיללר והאופה שפינקע, ואסתר לערער, כמו כן אניא לנדסברג אשתו לשעבר של ד"ר יאשקע לנדעסברג. שני בניו של יאשקע לנדסברג גרים בלענינגרד. פישמן, ואח ואחות מקגון -קנדל גרים בטרנופול, כמו כן שני אחים וודונוס גרים ברובנו. זה הוא סך הכל מהקרמניץ שלנו.

מנוס, יהושע

דער גורל פון סאניע

א באגעגניש מיט א נייער עולה, וואס איז ערשט געקומען קיין ישראל גלייך פון קרעמעניץ.

צוריק מיט עטליכע וואכן האבן מיר זיך דערוואוסט אז קיין ישראל איז עולה געווען א פרוי גלייך פון קרעמעניץ. אזוי ווי דאס איז דער ערשטער פאל, זייט די דייטשן זענען פון דארט פארטריבן געווארן, בין איך און יהושע גולברג אוועק קיין חדרה מיט אט דער פרוי זיך צו באגעגנען.

מיר האבן דארט געטראפן א פרוי פון זייער א סימפאטישן אויסזען, פול מיט ענערגיע און לעבענסלוסט, וואס זעט אויס פיל יונגער ווי אירע 48 יאר. שווער געווען זיך פארצושטעלן אז די פרוי וואס זיצט אקעגן אונדז, אזא שמייכלדיקע און צוטרויענדיקע, האט אזוי פיל דורכגעמאכט אין איר קינדהייט און יוגנט. סאניע איז איר נאמען.

דריצן יאר איז זי אלט געווען, ווען זי איז אנטלאפן פון איר שטעטל, מיזאטש, לעבן ראוונע, נאך דעם, וואס איר משפחה איז אומגעבראכט געווארן דורך די דייטשן צוזאמען מיט אלע יידן דארט.ווען זי איז אנגעקומען אין נאענסטן דארף האט קיינער זי נישט ארייגעלאזט צו זיך. זי האט דאן באשלאסן זיך אומקערן קיין מיזאטש... אויפן וועג צוריק זענען איר אקעגן געקומען פויערים מיט פול געפאקטע וואגנס, געווען איז דאס די מיזאטשער יידנ'ס האב און גוטס. זי האט געזען, אז זי האט זיך שוין נישט וואוהין אומצוקערן. זייענדיק שטארק דורשטיק, האט זי געוואגט אפטרעטן פון וועג און אריינגען אין ערשטן פויערישן הויז בעטן א טרינק. ווי גרויס איז געווען איר פארוואונדערונג, ווען זי האט זיך דערוואוסט, אז דאס הויז געהערט צו די עלטערן פון איר אוקראינישער שול-חברטע. זי האט דארט געטראפן עטליכע אנטלאפענע מיזאטשער יידן. דא האט מען זי אויסבאהאלטן א וואך צייט. פון דארט האט מען זי איבערגעפירט צו איין אנדער פויער מיטן נאמען סלובודיוק. דער פויער, וועלכן די באנדעראווצעס האבן מיט א צייט שפעטער דערמארדעט, האט געהערט צו די פירער פון די ארטיקע עוואנגעליסטן "שטונדיסטן" וואו מ'האט זיי גערופן אין אונדזער געגענד). ער אזן זיין משפחה האבן סאניען באהאלטן בא זיך אויפן הויזן במשך פון 18 מאנאטן.
ווען אבער די שכנים האבן זיך דערוואוסט, אז בא די סלאבאדוקיס געפונט זיך א יידישקע, האבן די לעצטע זי איבערגעפירט אויך צו איין עוואנגעליסט אין א שכנותדיקן דארף, דארט איז זי געווען מער וואו א חודש.
אין איינעם א פרימארגן איז אין דעם דארף אריינגעפארן א פיר מיט מאנאכן, וואס זענען געווען אויפן וועג צו זייער מאנאסטיר, לעבן גרויסן דארף זאהייצי, 60 קילאמעטער פון קרעמעניץ. דער פויער, בא וועמען סאניע האט זיך אויסבאהאלטן, האט דערציילט די מאנאכן אז בא אים אין הויז געפונט אן אוקראינישע יתומה און זיי געבעטן זיי זאלן זי איבערפירן צו איר פעטער אין זאהייצי. דער כלומרשטער פעטער איז געווען דער פירער פון די עוואנגעליסטן אין זאהייצי און אומגעגנד.

זייענדיק נאך ווייט פון זאהייצי האבן די מאנאכן זיך אנגעשטויסן אויף א פאטרול פון די באנדעראוועצעס. זיי האבן געהייסן סאניען אראפגיין פון דער פיר און גענומען זי אויספרעגן ווער זי איז. סאניע האט זיי געזאגט, אז זי איז א מיזאטשער יתומה און זיך פארופן אויף א נאמען פון אן אוקראינישן מיטשולערן. צום שלימזל איז דער פירער פון פאטרול געווען א מיזאטשער באנדעראוויץ, וואס האט גוט געקענט די שילערן אויף וועמען סאניע האט זיך פארופן. ס'איז פאר אים געווען קלאר אז דאס איז א יידיש מיידעלע.
סאניע האט פארשטאנען וואס עס דערווארט איר. אבער דא איז געשען עפעס אומדערווארט. ס'האט זיך ארויסגעוויזן, אז דער באנדעראוועץ, וואס האט זי געפארשט, האט אין א פריזערײ געהרגעט א דייטש. דער פריזירער איז געווען א ייד, וואס האט געארבייט בא די דייטשן. ער האט געהאלפן דעם באנדעראוועץ אנטלויפן אין דער געגנט פון קרעמעניץ. יענער האט צוגעזאגט זיין רעטער, דעם שערער, אז ער וועט דערפאר ראטעווען א יידן בא דער ערשטער געלעגענהייט. און דאס איז געווען סאניעס גליק. מ'האט איר דערלויבט פארזעצן איר וועג. זי האט דאס געמוזט טאן צופוס, ווייל די מאנאכן, מורא האבנדיק פאר די באנדעראוועצעס, האבן זיך באצייטנס אפגעטראגן.

אויף איר וועג האט סאניע באגעגנט עטליכע קינדער פאסטוכער. איינער פון זיי האט סאניען געבראכט צו זיך א היים. מ'האט זי דארט אנגענומען פאר איינער פון די גוישע קינדער, וואס האבן דאן געבלאנדזעט אויף אלע וועגן. דער אינהאבער פון דעם הויז איז געווען א פוילישער פארמער, וועמען די באנדעראוועצעס האבן שטארק פארפאלגט. אין שרעק פאר זיי, האט דער פארמער צומארגנס געבראכט סאניען קיין שומסק און זי איבערגעגעבן צו די שטונדיסטן, וועלכע האבן איר געעצעט באלד אוועקגיין קיין זאהייצע, ווי ס'איז פאראן א גרעסערע קאנצענטראציע פון עוואנגעליסטן.

נאך איניקע איבערלעבענישן אויף איר לאנגען וועג איז זי ענדליך אנגעקומען קיין זאהייצע. דארט האט שוין געווארט אויף איר דער "פעטער". ער און זיינע חברים האבן גוט געוואוסט ווער סאניע איז און זיי האבן זיך מיט איר פארזיכטיק און פיל אפגעגעבן. אין משך פון פינף יאר האט סאניע געלעבט אין זאהייצע, פון 1943 ביז 1948. דארט האט זי געארבייט און געווען זייער טעטיק אויפן געזעלשאפטליכן געביט. נאכן אומקער פון דער סאוויעטישער מאכט, איז זי באשעפטיגט געווארן אויף פארשיידענע ארבייטן ביי דער דארפס פארוואלטונג. זי האט אויך באוויזן מיט דער הילף פון איר ארבייטיס פלאץ צו פארענדיגן א האנדלס אינסטיטוט דורך קארעספאנדענץ.

סוף 1948 פארט סאניע איבער קיין קרעמעניץ, אין ווערט דארט אנגענומען אלס באאמטע אין דער רעגירונג'ס האנדל ביורא.
דארט האט זי זיך באקאנט מיט איר צוקונפטיקן מאן. זיין פאטער האט לאנגע יארן, ביזן אנקומען פון די דייטשן, געארבעט אין איידי קיטאי'ס פאבריקל פון "טשערעפעס. ביידע, דער פאטער און זיין זון מיט זייער משפחה זענען איבערגעגעבענע שטונדיסטןשוין לאנגע יארן. קומענדיק קיין קרעמעניץ, האט זיך סאניע פארבינדן מיטן הייפעלע געראטעוועטע יידן דארט. זי איז געווען באזונדערס באפריינדעט מיט ישראל מאנדל ז"ל און זיין משפחה. מאנדל מיט זיין ערשטן ווייב און די קינדער זייערער האבן ביזן אנקומען פון די דייטשן געוואוינט אין זאהייצי. פון זיי איז נאר ישראל אליין לעבן געבליבן.
ווי מיר ווייסן האט מאנדל מיט דער הילף פון דארטיקע שטאט פארוואלטונג, די קרעמעניצער אין ישראל און אייניקע לאנדסלייט אין אמעריקע אויפגעשטעלט א מצבה אויפן מאסן קבר און אים ארומגעצוימען מיט א פארקן.
נאר עטליכה עלטערע יידן זענען פארבליבן אין שטאט. אייניקע זענען ארויס-געפארן אין די גרעסער שטעט פון רוסלאנד און אוקראינע. די קינדער פון זיי אלע, צווישן זיי אויך סאניעס זין, האבן פארלאזט זייער היים און אויך זיי געפונען זיך אין פארשיידענע שטעט.

צוריק מיט אייניקע יאר האט סאניע געקריגן א פאדערונג קיין ישראל פון איר מאמע'ס ברודער, א תושב פון חדרה. זי האט באלד אנגעהויבן זיך סטארען צו באקומען א דערלויבניש עולה צו זיין קיין ישראל. אין טארנאפאל, די קרייזשטאט, האט מען איר יעדעס מאל, ווען זי איז אהין געקומען זיך דערוואוסן וועגן איר ביטע, געפרואווט איינרעדן זי זאל נישט פארלאזן איר היים און משפחה און זיי פארביינן, ווי זיי האבן געטענעט, אויף א פרעמדער סביבה. נאכדעם וואו זי האט באקומען פון איר מאן א גט און פון די צווי זין א חתימה, אז זיי האבן גארניט קעגן איר פארן, האט מען איר די דערלויבניש געגעבן.

וואו נאר מיהאט זיך אויף איר ארבייטיס פלאץ דערוואוסט וועגן אירע באמיאונגען עולה צו זיין קיין ישראל, האט זיך מיטאמאל געענדערט די באציונג צו איר מצד די מיטארבייטער, און אויף אזא אופן, אז זי האט געמוזט פארלאזן די ארבייט.

אבער דאך איז דאס געזעגנען זיך מיט אייניקע פון זיי, פאר איר אפפאר, געווען א הארציקע. די שטונדיסטן האבן האפט ארויסגעוויזן זייערע ווארעמע געפילן צו סאניען, וואס וועט איגניכן זוכה זיין צו קומען לארץ הקודש. די לעצטע

ווערטער פון איר מאן, זאגט סאניע, זענען געווען: "וואו נאר ווערט ארויפ-טרעטן אויף דער הייליגער ערד, זאלסטו זי א קוש טאן". "ווען אבער כ'בין פון עראפלאן אראפ" גיט צו סאניע "האב איך קיין ערד לעבן מיר נישט געזען און געמוזט קושן דעם בעטאן".

צוויי טעג נאך איר אנקומען קיין ישראל האט סאניע געקריגן א טעלעגראמע פון איר מאן אין קרעמעניץ מיט הייסע ברכות פאר איר און אירע קרובים. "ווען כ'האב די טעלעגראמע געעפנט", זאגט סאניע'ס מומע "האב איך אויס-געבראכן מיט א געוויין". סאניע האט אונדז געוויזן עטליכע בריוו פון איר מאן אין אוקראיניש, אין וועלכע ער דריקט אויס זיין בענקשאפט צו איר, זיין צופרידענהייט מיט דעם, וואס זי געפונט זיך צווישן אירע אייגענע, ער קלאגט זיך אויף זיין אינזאמקייט.

מ'מוז דא צוגעבן, אז דער מאן און די קינדער אירע, זייענדיק זיכער אז מ'וועט זיי נישט דערלויבן ארויס צו פארן, האבן גוט געוואוסט אז מ'וועט זיי פון זייער ארבייט אפזאגן, ווי-נאר זיי וועלן דערלאנגען דערויף א בקשה. און דאס קלערט אונדז אויף פארוואס סאניע איז געקומען אליין.

סאניע דערציילט אונדז אז נאכן טויט פון ישראל מאנדל ז"ל איז דער קבר פון אונדזערע קדושים פארנאכלעסיגט געווארן. די קינדער פון די שכנים ארום האבן אנגעהויבן רייסן ברייטער פונם פלויט. דאס האט זיך געענדערט, ווען לעבן קבר איז אויפגעבויט געווארן א צוקער-פאבריק און א פאך-שולע. לויט דער איניציאטיוו פון דער שטאט פארוואלטונג האבן די פאבריק און די שולע גענומען דעם קבר אונטער זייער השגחה. פון דאן אן קומען יעדעס יאר אויפן קבר די שילער און לעגן דארט בלומען קרענץ. דאס טוען אויך די שטודיסטן און אייניקע אוקראינער. יעדעס יאר קומען אויך אויף קבר אבות געווועזענע קרעמעניצער, וואס וואוינען אצינד אין ראוונע, לעמבערג, טארנאפאל און אנדערע פלעצער.

מיר האבן זיך געזעגנט מיט סאניען מיט א געפיל פון צוגעבינדקייט צו איר און מיט דער האפענונג צו זיין מיט איר אין פארבינדונג. זאל איר קליטה (אבסארבציע) זיין א לייכטע! איר כאראקטער און גרייטקייט אנצונעמען אלעס באהבה זאגן עדות דערויף.

מ. גאלדענבערג

לעווינזאָן דער קרעמעניצער

ווען סיפלעגט קיין קרעמעניץ אראפקומען א וויכטיקער גאסט, א שרייבער, א פארטיי פירער, אדער א שליח פון ארץ-ישראל, און ער האט זיך פארהאלטן אויף שבת, האט מען אים פרייטיק-צו-נאכטס ארויפגעפירט אויף דער "באנע". אין דער סודות-פולער פינצטערניש האט מען אים געפירט צווישן די אלטע רואינען פון שלאס ביז מען איז צוגעקומען צום עק פון בארג. דא האט זיך פארן גאסט פלוצעם אנטפלעקט א וואונדערבארע בילד: טיף, אונטן איז פונאנדערגעשפרייט געווען די שטאט. טויזנטער שבת-ליכט האבן געפינקלט פון אלע פענצטער. און דא האט זיך כמעט בא יעדן פון אט די געסט, ניט ווילנדיק, ארויסגערופן דער פסוק: "מה טובו אוהליך יעקב,משכנותיך ישראל".

און אצינד, ווען סיקומט נאך לאנגע מאטערנישן, איימיצער פון אונדז, וואס וואוינט אין רוסלאנד אדער פוילן, קיין קרעמעניץ, און ער קומט ארויף פון דער באן ביז צום מאנאסטיר , אנטפלעקט זיך פאר זיינע אויגן א שוידערליך בילד. ער בלייבט שטיין פארשטיינערט. נעלם געווארן זענען אלע הייזער, צווישן זיי די גרויסע שול, דאס שיינדל און שטאלץ, פון די קרעמעניצער יידן. די נאציס האבן געזארגט די אויסצוראטן ביזן גרונט, טאקי דורך די יידן אליין, נאך איידער דער געטא איז פארברענט געווארן. אויפן ארט פון יידישן קרעמעניץ איז אויסגעוואקסן א גרויסער פארק.

אבער אין עק שטאט, באם אנהויב פון דער ווישניוועצר ראגאטקע, שטייט ביז היינט דאס ארעמע, איינגעבויגענע לעווינזאן שטיבל. דאס שטיבל, וועגן וועלכן די שרייבער פון לעווינזאנ'ס ביאגראפיע האבן, מער וואו הונדערט יאר צוריק, געשריבן אז עס האלט באם צופאלן זיך. און עס קומט דאן אויפן געדאנק דאס סימבאלישקייט פון דער מערקווירדיקער דערשיינונג. אט דאס ארעמע, שוואכע הייזל, פון וואנען סיהאבן זיך דערטראגן צו אלע עקן פון בריטן רוסלאנד ר' יצחק בער לעווינזאנ'ס תורה מיט אירע רייכע הומאנישע און יידישע ווערטן, האט איבערגעלעבט די רידיקע נאצי מאשין, געזען איר חורבן.

אין מיינע פריע קינדער יארן פלעגט מיך מיין באבע,עליה השלום, א פרומע יידענע און א כשרע נשמה, ווענען'ס טייטש-חומש און "קו-הישר" זענען באגאסן געווען מיט אירע טרערן, פירן שפאצירן אין קילע זומער-פארנאכטן אויסער דער שטאט. דורכגייענדיק לעווינזאנ'ס שטוב- פלעגט די דריי מאלאויסשפייען און זאגן אויף א קול: "ימח שמו וזכרו!" און דאס איז געווען שוין כמעט 50 יאר נאך זיין טויט . ווען לעווינזאן האט געלעבט איז זי געווען א יונג מיידל נאך.

אט דאס אויפפירן זיך פון מיין באבען איז געווען זייער משונהדיק און מיינע קינדערישע אויגן,ווייל אלס קינד האט דאס אפגעזונדערטע הייזל, אין עק שטאט, געצויגן מיין נייגעריקייט. אזן אסיען און א גאנצן זומער האט א טיפע, פעטע בלאטע דערגרייכט ביז די עטליכע ארויפגאנג טרעפלאך פון הייזל. און א גאנץ יאר איז דער קעלער אירער געווען פאפלייצט מיט וואסער. דורך דער שטענדיק אפענער צו דער גאס טיר פון קעלער פלעגן מיר ארייןווארפן שטעקענער און ברייטער זיי זאלן שווימען אויף דער וואסער.

די באציונג פון מיין באבן און פיל אנדערע קרעמעניצער יידן צו לעווינזאנען האב איך א סך שפעטער פארשטאנען. כ'האב פארשטאנען, אז דאס איז דער שווערער אפצאל פון די וועלכע לאזן זיך שווימען קעגן דעם שטראם און וואס טרעטן ארויס ענדערן די ווירקליכקייט. און די יידישע ווירקליכקייט, קעגן וועלכער דער גרויסער בן-עיר אונדזערער איז ארויסגעטרייטן, איז דאן געווען א גאר טרויעריקע.

קרעמעניץ, וואס דערשיינט אין 16טן און 17טן יארהונדערט , אלס איינע פון די חשובע קהילות אין מזרח פולין, וועמענס מסחר האט געבליט און וועמענס רבנים און למדנים האבן געשמט איבעראל, איז גענצליך חרוב געווארן דורך די באנדעס פון כמעלניצקי. די גאר ווייניקע רעשטלאך, וועלכע זענען געבליבן לעבן נאך דער שחיטה האבן אויפגעשטעלט די קהילה אויפסניי, אבער זי איז שוין מער נישט געקומען צו איר פריערדיקן שטאנד.

און אט די טעג פון צער און דערשלאגענקייט באווייזט זיך, ווי א ליכטיקער שטערן אויפן טונקעלן יידישן הימעל, די חסידישע באוועגונג. דער פלאם פון התלהבות און דבקות פון בעל-שם-טוב און זיינע תלמידים כאפט ארום. ווי אומעטום, די יידן אין קרעמעניץ און אומגעגנד. אבער שוין אין אנהויב פון 19טן יארהונדערט הויבט זיך אן די שקיעה פון חסידות.

די איינקלאך פון בעל-שם-טוב'ס געטרייע תלמידים, פירן צווישן זיך א קאנקורענץ אויף צוציהען וואס מער חסידים. יעדער פון זיי פארפירט בא זיך א רייכן הויף מיט א שטאט פון משרתים און קארעטעס. די תורה פון בעל-שם-טוב און זיינע חסידים ווערט פארביטן דורכן קולט פון פערזענליכקייט, אבער-גלויבן, גראב-יונגערישקייט, בטלנות און אויסערליכן פראכט.

קעגן אט די דערשיינונגען טרעט שארף ארויס לעווינזאן. זיינע בייסענדע סאטירעס קעגן די "רביים" און זייערע אומבאוואוסטזיניקע, פארפירטע "צאן קדשים" רופן ארויס א טיפע שנאה צו אים ביי די מאסן אין שטאט. ער ווערט געווצליך איזאלירט דורך זיי. ארייגעווארפן אין חרם. נישט קוקענדיק דערויף, וואקסט אלץ די צאל פון זיינע פארהערערס פון צווישן די משכילים אין קרעמעניץ. איייניקע מיוחסדיקע און רייכע פאמיליעס אין שטאט נעמען אים אונטער זייער שוץ און שטיצן אים אויך מאטעריעל, דאס זענען די פאמיליעס לאנדעסבערג, בערענשטיין און אנדערע. זיי באזארגן אים אויך מיט די נויטיקע ביכער. די איינצעלנע בחורים, וואס וואגן געהיים ארייננצוקוקן אין לעווינזאנ'ס ווערק, ווערן דורך די יידן גערופן "תעודקעס", לויט דעם חשובן ווערק זיינעם "תעודה בישראל". זיי ווערן דורך זיי פארפאלגט. און דאך וואקסט אלץ די צאל פון לעווינזאנ'ס פארהערערס. אויך דערגרייכט ביסלעכווייז צום וויסן פון די הארעפאשנע יידן דער געדאנק, אז דער מאן, וואס ליגט אפגעשלאסן אויף זיין קראנקן בעט אין גרויסער דחקות, קעמפט זייער קאמף. זיי לייענען אין האנטשריפט, אויף יידיש, זיינע פאמפלעטן אין וועלכע עס ווערן שארף געטאדלט דאס אויסנוצעריי און עוולות, וואס די קהל פרנסים באגייען קעגן די מאסן. ער ברענגט אויך אין זיי צו שאנד און צו שפאט דעם אבערגלויבן און בטלנות, וואס הערשן אויפן פלאץ.

אין דעם אויבנדערמאנטן ווערק פון י.ב. לעווינזאן, "תעודה בישראל", ווערן געבראכט די יסודות פון זיין לערע, וועלכע האט געבראכט צו איין איבער-קערעניש אין דעם געדאנקנגאנג פון אן גרויסן חלק פון יידישן ישוב אין רוסלאנד. אין דעם ווערק ווערן די יידן גערופן צו טוישן זייערע לופט פרנסות אויף פראדוקטיווער ארבייט, צו באזעצן זיך אויף ערד און צו באציען זיך מיטן געהעריקן כבוד צו יעדער מלאכה און צו די בעלי-מלאכות. אויך רופט ער דארט, ווי אין אנדערע ווערק זיינע, יידן זאלן לערנען די העברעישע שפראך מיט איר גראמאטיק, ווי אויך דאס מלוכה לשון (דאן רוסיש), נאטור-וויסנשאפטן און מאטעמאטיק.

ווי וויַיט דאס האט געווירקט אויף די קרעמעניצער יידן, וויַיסן מיר פון פארשיידענע ידיעות, וואס זענען דערשיינען אין דער יידישער פרעסע פון יענער צייט: 56 יידישע פאמיליעס ווערן רעגיסטרירט צו באזעצן זיך אויף דער פרוכטבארער ערד פון כערסאנער גובערניע, די צאל בית-מדרש יוגנטליכע, וואס לערנען גרונטליך עברית און געהיים, ווערט אלץ גרעסער. אייניקע פון זיי זענען פון די ערשטע מייסדים פון דער באוועגונג "חובבי שפת-עבר" (ליבהאבער פון העברעיש) אין רוסלאנד, ווי אויך פון די ערשטע גרינדער פון דער "חובבי ציון" באוועגונג. צווישן זיי דער צוקונפטיקער רעדאקטאר פון "מאמענט" צבי פרילוצקי, דער באוואוסטער נאכער אין פוילן און רוסלאנד ציוניסטישער פירער ד"ר טוביה גינדעס, ד"ר פינסקי און אנדערע, פון קרעמעניץ ווערן געשיקט ארטיקלען צו די העברעישע און רוסישע צייטשריפטן פון יענער תקופה. און זיי מעלדעט מען וועגן דעם וואקסענ, ן קולטורעלן ניווא פון די יידישע איינוואוינער דארט, צווישן זיי אויך פרויען, וואס רעדן פריי העברעיש (גאר א זעלטענע דערשיינונג דאן בא יידן) ווען אין שטאט ווערט געעפנט א מלוכהשע, יידיש-רוסישע פאלקס-שול און סיווערט א געוואלד אין שטאט, אז יידישע קינדער ווערן געפירט צו שמד, בארואיקט זיי לעווינזאן און רופט די קינדער ניט מורא האבן צו גיין אין דער שולע. אן אינטערעסאנטער קוריאז, וואס ווערט געבראכט אין "קרעמעניצער שטימע" דורך לייבקע ראזענטאל ז"ל, דערציילט דורך זיין באבען, איז פארבינדן מיט אט דער טעטיקייט פון לעווינזאנען: אין א שיינעם פרימארגן האט מען אים ווי צומאלס ארויסגעטראגן פון שטוב אויף א טראג-בעטל, כדי ער זאל זיך ווארעמען אויף דער זון, לעבן זיין טיר. זיצנדיק אזוי אויפן בעטל, האט ער פלוצעם דערהערט א יללה. באלד האט זיך באוויזן א ייד מיט אויסגעשטרעקטע הענט צום הימל. דער ייד האט גערופן מיט קולי קולות צו ראטעווען זיין זין וואס איז איבערגעבן געווארן צו שמד אין דער "שקאלע". פיל קינדער זענען דערשראקענע נאכגעגאן דעם יידן. לעווינזאן האט צוגערופן די קינדער צו זיך און זיי בניחותה דערקלערט, אז די רוסישע רעגירונג האט זיי נאר א טובה געטון, עפענענדיק פאר זיי די שולע, דארט וועלן זיי לערנען פארשיידענע וויסנשאפטן, די מלוכה שפראך און די געשיכטע פון פעלקער.

די קינדער, וואס האבן זיך צו אים באצויגן מיט א באזונדערער סימפאטיע, האבן אים געדולדיק אויסגעהערט און דער פחד פאר דער שולע איז בא זיי אוועק. צווישן די קינדער איז אויך געווען ראזענטאלס באבע.

פילזייטיק איז געווען לעווינזאנ'ס טעטיקייט. חוץ זיינע ליטעראר'שע און אויספארשונגס ארבייטן, האט ער אויך געפירט א רייכע קארעספאנדענץ מיט פארשיידענע מלוכה אנשטאלטן און הויכע באאמטע, צווישן זיי מקורבים פון צארישן הויף. דורך זיי איז לעווינזאנ'ס טעטיקייט דארט באוואוסט און אפגעשאצט געווארן. דער צאר ניקולאי I האט זיך שטארק פאראינטערעסירט מיט אים און האט אים באלוינט מיט א פרייז פון 1000 רובעל פאר דעם ווערק "תעודה בישראל". א באזונדער שליח פון צאר האט דעם פרייז צוגעטראגן לעווינזאנען אויף זיין קראנקן בעט. און אט אויף דעם בעט האט לעווינזאן אויפגענומען די פארשיידענע הויכגעשטעלטע געסט, וואס האבן אים אפט באזוכט, צווישן זיי טאדעאוש טשאצקי, דער גרינדער פון בארימטן איבער גאנץ פולין, קרעמעניצער ליצעאום. און ער און די געהילפן זיינע פלעגן אים צושטעלן די געוואונטשענע ביכער פון זייער רייכער ביבליאטעק. די געסט האבן אים אפט געטראפן איינגעהילט אין טלית, ווייל לעווינזאן, דער "אפיקורס", איז געווען א שומר מצוות אלע זיינע יארן.

אין צוזאמענהאנג דערמיט ווערט דערציילט, אז איינמאל האט א ייד, א חסיד, בשעת א "לחיים" מיט זיינע חברים אין איינעם פון די בתי-מדרשים אין קראקאוו, געזאגט, אז זיין באגער איז צו זען מיט זיינע אויגן א ייד, אן אמתן אפיקורס. די חסידים האבן אים געראטן ער זאל אראפפארן קיין קרעמעניץ, דארט וואוינט איינער, א לעווינזאן, וועט ער שוין זען וואס אן אפיקורס מיינט. ווען דערשטווינט איז דער ייד געווארן, ווען ער האט איבערגעטרעטן די שוועל פון לעווינזאנ'ס שטיבל און דארט דערזען ווי לעווינזאן האט אין טלית און תפילין געדאווענט שחרית.

אין יאר 1860 איז לעווינזאן נפטר געווארן. אין טאג פון זיין לוויה זענען אלע געשעפטן און ווארשטאטן געווען געשלאסן. כמעט אלע איינוואוינער האבן דעם נפטר באגלייט. בראש פון דעם טרויער צוג האט מען אין א באזונדערן ארון געטראגן זיינע שריפטן.

די משכילים פון קרעמעניץ האבן אלע יארן געשטרעבט אויפצושטעלן א געהעריקן דענקמאל פאר זייער גרויסן בן-עיר. צענדליקער יארן זענען אוועק און דאס האט זיך זיי נישט איינגעגעבן צוליב פארשיידענע סיבות.
ערשט נאך דער ענדע פון בירגער קריג, אין אנהויב פון די צוואנציקער יארן, האבן זיך איניקע קרעמעניצער משכילים בראש פון ד"ר ליטוואק, ישראל

מרגוליס, חיים אוואדיס, ל. ראזענטאל, זכרונם לברכה, און אנדערע זיך פארבינדן מיט דער צענטראלע פון "ארט" אין ווארשע. צוזאמען מיט זיי האט מען אויפגעבויט די "ארט" שולע, וואס האט געטראגן דעם נאמען פון י.ב. לעווינזאן. די ליצעאום פארוואלטונג האט מיט א ברייטער האנט געשענקט דעם בוי-מאטעריאל. דאס איז געווען א המשך פון דער שטיצע און פריינדשאפט, וואס דער גרינדער פון ליצעאום און זיינע געהילפן האבן ארויסגעוויזן לעווינזאנען מיט הונדערט יאר פאר דעם. אויך איז אין צענטר פון הארעפאשנעם יידישן ישוב אין שטאט אנגערופן געווארן א גאס אויף זיין נאמען. די גאס איז אוועק מיטן פייער, צוזאמען מיטן גאנצן געטא. נישטא איז אין יידן-ריין קרעמעניץ גארנישט, וואס דערמאנט י.ב. לעווינזאנען.

דער קרעמעניצער לאנדסמאנשאפט פאראיין אין ישראל האט, מיט דער איניציאטיוו און הילף פון אונדזער חשובן לאנדסמאן, פארשער פון לעווינזאניס לערע און זיין תקופה, וואלף שניידער אין אמעריקע, ווי אויך די קרעמעניצער לאנדסמאנשאפטן אין ניו-יארק און בואינאס-איירעס, אויף זיך גענומען די אויפגאבע צו פאראייביקן דעם אנדענק פון אונדזער גרויסן לאנדסמאן, יצחק-בער לעווינזאן, דער פאטער פון דער רוסישער השכלה. און דאס איז געטאן געווארן אויף א פארנעם, וואס שטייגט פיל איבער די גרעניצן און מעגליכקייטן אפילו פון א גרויס-שטעטישער לאנדס-מאנשאפט.

וועגן לעווינזאניס לערע אין תקופה ווערט פיל דערציילט אין די צוויי ספרי הזיכרון וואס די קרעמעניצער לאנדסלייט האבן נאך דער שואה ארויסגעגעבן אין ישראל און אין ארגענטינע. וועגן די איבנדערמאנטע אנדענק אונטערנעמונגען, וואס די קרעמעניצער האבן אויפגעשטעלט, ווערט פיל געשריבן אין די 15 העפטן "קול יוצאי קרמניץ בישראל" וואס דערשיינען רעגולער אין ישראל אין משך פון עלף יאר.

ס'איז כדאי דא צו באמערקן, אז אין תל-אביב, אין איינעם פון די קליין-אינדוסטריע און בעלי-מלאכות צענטרן, טראגט א גאס דעם נאמען פון יצחק-בער לעווינזאן. די גאס איז אין שכנות פון רחי המסגר.

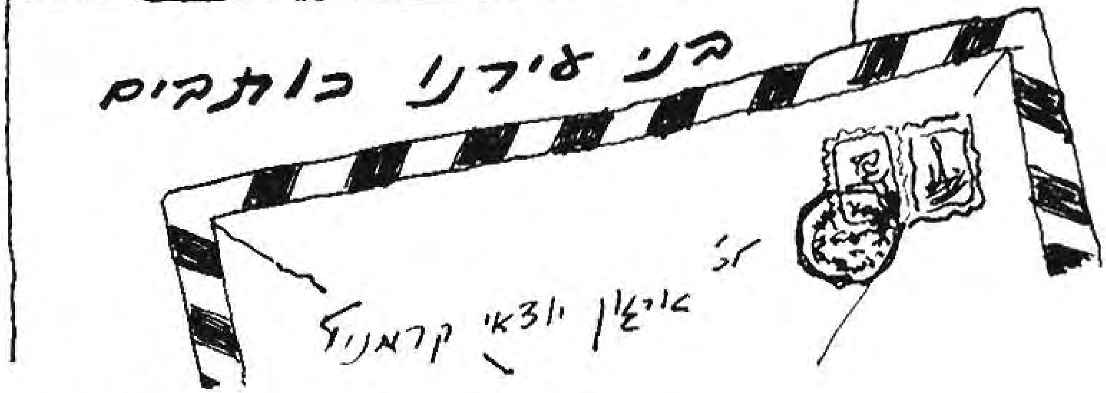

מיר גיבן דא דעם בריוו פון אונדזער געטרייען
לאנדסמאן, פרעד ביק, דעם זון פון פאטאגראף ביק ז"ל,
אין ענגליש, וואו ער איז דורך פרעדן געשריבן געווארן.
נאך אין ערשטן נומער פון "קול יוצאי קרמניץ"
האבן מיר פארעפנטלעכט א ווענדונג צו די קינדער פון
אונדזערע לאנדסלייט אין אויסלאנד אויף ענגליש, מיטן
צוועק זיי צו פאראינטערעסירן מיטן עבר פון זייערע
עלטערנ'ס עלטערן און זיי דערנענטערן צו אונדז.

און אצינד, ווען דאס זוכן פון די "ווארצלען" אין
אמעריקע, אויך דא אין ישראל, און איבעראל איז געווארן
אזוי אנגענומען באם יונגען דור, האפן מיר, אז מיר
וועלן אין יעדן העפט אפגעבן א פלאץ פאר ענגליש.
און זאלן אונדזערע קינדער אין דעם העלפן אונדז מיט
זייערע בריוו אדער ארטיקלען.

☆☆☆☆☆☆☆☆

October 11, 1977

Dear Friends,

I thank you for asking me to express my thoughts of the past and outlooks as to the future, in writing. By looking back to my past I find that our people always looked with pride and our enemies with shame. Perhaps, we in many cases were the sheep and they named themselves as lions but this was only in the physical sense and not in the moral, intellectual or spiritual. We will forever remain the people of the Torah and Talmud.

I look at my past as nil in comparing to those who have not lived through the last holocaust and to see a 2000 years dream come through with the birth of the land of Israel. As long as there is a breath of life in us we will always remember them. I do not think that the life of my sister Sonia who was hung on a tree in the complex of the jail or my brother Munia who was tortured in Lwow carrying rail tracks on his bare shoulders in the peak of the hot summer where he was destroyed, or my younger sister Clara or my parents who were buried alive is more important than other 14,000 destroyed landsmen. But learn we must from their experience that no Galut is safe for us.

Yes, it was good to read your article about the Husid family who I knew and remember so well. After all, they were our next door neighbors. Or the Levinson house from which I used to pick up home baked bread by Haven the bakern. In those days this was just another house but today we find it as being a shrine of importance to that man who will always be singled out. Since he left a memorial of thoughts and rich values put in writing that will be cherished by some and remembered by all as Levinson, the father of the Russian Haskala.

You, who pioneered this beautiful land and live in , know how difficult was the struggle to liberate yourselves from the mandate of the British. So was my journey hard from Warsaw with Hitler in 1939-40 to Kreminetz and from 1942 to 1945 from Kreminetz through many places on the European and Asian continent where I spent until 1947 from where I landed here in one of the better Galut lands. It was a difficult journey with many frightening and dangerous experiences. I remember the night when the sound of the German canons were heard. I asked my family "let's leave everything and go East", but they, like most of our Landslite, with clear conscience, replied "who will touch us, we never did any wrong to anyone." "We are a liked and respected family". Everyone knew "BYK

the photographer"as a fine person. After all this was the thinking of all of our people. This last generation decided to protect these qualities with force and the results are here to see for all humanity.

Now we, this little branch of that beuatiful blooming tree called "Israel", have this Holy obligation to inshrine the name of Kreminetz with her 14,000 destroyed sisters and brothers in every possible way, so that the future generation shall read and learn from these experiences. Yes, you, being the roots of this beautiful blooming tree with us the branches all over this planet, make me feel assured that our children and their will always have that address of Israel and that the bloodshed by our dear ones was not in vain.

May we have the blessing of peace upon us always.

Fred Byk.

ד״ר צבי מלאכי, ראש ״מכון כץ לחקר הספרות העברית״
כותב לנו:

לכבוד מערכת "קול יוצאי קרמניץ"

קבלתי בהנאה את בטאונכם "קול יוצאי קרמניץ" מס י"ד ושמחתי לקרוא על פעילותכם הענפה בארץ ובתפוצות.

אני שמח שזכיתי לשיתוף פעולה בין מכוננו וארגונכם בתחום חקר הספרות העברית, בימים אלה של חומרנות - פעילות יוצרת בשדה הרוח והספרות היא משב-רוח מחייה נפשות.

אני מקוה כי היסודות שהונחו יתבססו ויתרחבו ונמשיך יחד לפעול בהרחבה להנצחת התרבות העברית בכלל, ומורשת אישי קרמניץ לדורותיהם - במיוחד.

בכבוד רב ובברכת שנה טובה

ד"ר צבי מלאכי
"המכון לחקר הספרות העברית ע"ש כץ"

אויף די קברים פון די דערטרונקענע חברים

גערוען איז דאס ענדע יולי 1922, אין א קילן פארנאכט.
פרומע יידן האבן זיך געאיילט צו מנחה און מעריב, אנדערע האבן גערוט אויף די פריזבעס, נאך א שווערן ארבייטיס טאג. פלוצעם האט זיך צו זיי אלע, ווי א דונער, דערקייקלט די דערשיטערנדע ידיעה, אז צוויי יוגנטליכע, ניושע אוראדיס און פיניע גינצבערג, זענען דעם טאג דערטרונקען געווארן, פארנדיק אויף א לאדקע אויפן טייך, אין שומסק.
מיט זיי צוזאמען איז אויך געווען אבראשא ראזענפעלד, וועלכער איז געווען אן אויסגעצייכנטער שווימער. ווען זייער לאדקע האט זיך איבערגעקערט, האט ער געפרוווט זיי ראטעווען און כאטש דער אומגליק איז געשען נאענט צום ברעג, איז אים דאס ניט געלונגען, ווייל קיינער פון די צוויי האט נישט געקענט שווימען.

עס שטייען פון רעכטס: יאשע ברויטמאן ז״ל, עזריאל גארינשטיין ז״ל, יעקב חסיד ז״ל, סיאמא וועקסלער ז״ל, שער ז״ל, שמעון פונדיק ז״ל.

עס זיצן פון רעכטס: מנוס גאלדענברג, יוסף גינצבורג ז״ל און יוסף שווארצאפעל.
אלע זענען אומגעקומען אין דער שואה, חוץ יעקב חסיד, וואס איז געשטארבן אין ישראל און, יבדלו לחיים, מאנוס גאלדענבערג און יוסף שווארצאפעל, וואס וואוינען אין ישראל.

אלע דריי האבן געהערט צו די אנגעזעענסטע פאמיליעס אין קרעמעניץ. ניושע איז געווען אן עילוי אין שולע, פיניע - א פעהיקער שילער און א גוטע נשמה. דייער שטוב איז געווען א האפענע היים פאר אונדז, זיינע שול חברים. אבראשא דער איינציקער זון פון זיין מוטער, די אלמנה, איטה ראזענפעלד - ראס, אויך אים האט דער גורל פון די צוויי חברים ניט אויסגעמיטן. דריי יאר האט ער געשטודירט כימיע אין פראנקרייך. און ווען ער האט, אלס אינזשינער, געזאלט קומען א היים נאך דריי יאר אין דער פרעמד, צו זיין, אויסגעבענקטער מוטער, האט א טעלעגראמע פון מארסיילער רב איר געבראכט די טראגישע בשורה, אז איר זון איז דערטרונקען געווארן אין ים. פון די פרטים, וואס זיינען אנגעקומען נאכער, ווייסן מיר, אז א טאג פאר זיין אפפאר קיין פוילן, האט דער ראמאנטישער אבראשא געדונגען א שיפל און געלאזט זיך שווימען אינא שטורמישן ים.

איניקע טעג נאך דעם האט דער ים געבראכט דאס שיפל צום ברעג, אבער אבראשע'ס קערפער האט מען קיינמאל ניט געפונען.

א יאר נאך מיין באפרייען זיך פון מיליטער דינסט, האב איך ארגאניזירט איניקע שול חברים, און מיר זיינען אין א ספעציעל געדונגענעם וואגן (דאס איינציקע קאמוניקאציע מיטל צווישן קרעמעניץ און די ארומיקע שטעטלאך אין יענער צייט) אוועקגעפארן קיין שומסק זיך מייחד זיין מיט די טראגיש אומגעקומענע שול-חברים.

ניושא, אבראשא און פיניע זיינען געווען מיינע בעסטע חברים.

זאל אט די קורצע רשימה דינען אלס א מצבה לזכרם.

דוד ראפאפארט

משפחה כראניק

(צוויי פראגמענטן)

אווגוסט 1914. די ערשטע וועלט מלחמה. פון די ארומיקע שטעטלעך און דערפער זיינען אנגעפארן הונדערטער שקצים מיט ווייסע קלימקעס - באוואבראנצעס. זיי האבן אנגעפילט די קרעמעניצער גאסן, כדי זיך צושטעלן צום פריזיוו. אויך יידישע בחורים האבן זיך צוגעשטעלט צו דער מאבילי-זאציע. צווישן זיי איז געווען מיין באליבטער פעטער מאיר, מיין טאטנס יונגערער ברודער. מיין פעטער מאיר א הארציקער גוטער בחור פון 21 יאר האט געהאט א קריימל אויפן מארק, ווו ער האט פארקויפט פארשיידענע בשמים, הערינג, קאפטשאנקעס און אויך צוקערקעס. ער האט געוווינט ביי אונדז אין שטוב; די צוויי שטאקיקע דירה אויף דער ווישניוועצער ראגאטקע לעבן דער באלניצע, ביי דער קרעניצע, צוליב וועלכער א גוי האט אויסגעהרגעט א גאנצע יידישה משפחה - אונדזערע שכנים. אלע איינוווינער פון דער געגנט האבן זיך באשטייערט צו גראבן די קרעניצע, דער גוי האט זיך אפגעזאגט. מ׳האט אים געזאגט, אז מ׳וועט אים נישט לאזן שעפן וואסער פון דער קרעניצע, איז ער געקומען אינמיטן נאכט מיט א האק און דערהרגעט די משפחה פרידמאן - א מאן, זיין פרוי און זייערע צוויי קינדער. ער איז ארעסטירט געווארן און פארשיקט קיין סיביר. נאך דער רעוואלוציע איז ער צוריקגעקומען קיין קרעמעניץ מיט א פוס ווינציקער.
אונדזער היים איז אויך געווען אן איינפאר הויז פאר ליוועראנטן און פויערים וועלכע זיינען געקומען אויפן מארק.

אין אונדזער היים האט אויך געלעבט אין א זייטיק קליין צימערל, די באבע בלומע - א גוטע פרומע נשמה, וועלכע פלעגט צוזאמענעמען חלות אויף שבת און זיי צעטיילן, מתן בסתר, צו די ארעמעלייט פון שטאט.

שפעט ביינאכט פלעגט דער פעטער מאיר אהיימקומען פון זיין קריימל, מיר ברענגען צוקערקעס און קאפטשאנקעס, מיך ארויסנעמען פון מיין בעטל צו זיך, צו שלאפן מיט אים. ווען ער איז אוועק אין מיליטער בין איך אים נאכגעגאנגען ביז צום פאיעזד און שטארק געוויינט, ווי דאס הארץ האט מיר

געזאגט, אז איך וועל אים שוין מער נישט זען. ער האט מיך געטרייסט: - "ווייַן נישט דודל, די מלחמה וועט פאריבער און איך וועל צוריקקומען און מיר וועלן זיין צוזאמען".

אין דער ארמיי איז דער פעטער מאיר באשטימט געווארן צום פאלק ארקעסטער. ער האט אונדז געשריבן אז ער איז געווארן א סאקסאפאן-שפילער.

די ערשטע צייט פלעגן מיר פון אים קריגן אפטע בריוו, אבער ס'זיינען אורעק בלויז עטלעכע וואכן און די בריוו האבן זיך אפגעשטעלט. מאנאטן שפעטער האבן מיר געקראגן א מעלדונג אז ער איז געפאלן אין שלאכט מיט די דייטשן. עד היום ווייסן מיר נישט, ווי זיין געביין איז אומגעקומען.

מיין טאטע ווערט געפירט אין קייטן

1915. די מלחמה האט זיך צעפלאקערט און דער צאר האט געדארפט מער סאלדאטן. אויך מיין טאטע איז מאבילידירט געווארן. מיין טאטע מיט א לאנגער שווארצער אויסגעהארוועטער בארד האט אין מיינע צען יאריקע אויגן אויס-געזען ווי אן אלטער ייד, הגם ער איז אלט געווען בלויז דרייַ נידרייסיק יאר.

מיין טאטע האט זיך אפגעזאגט צו גיין דינען פאניען און ער האט דעזערטירט.

אין דער פערדנשטאל הינטער אונדזער הויז האבן מיר אויסגעגראבן א טיפן גרוב אין א ווינקל און דארטן האט ער זיך באהאלטן. גאנצע טעג און נעכט איז ער געליגן אין דער גרוב, צוגעדעקט מיט שטרוי און היי. אבער ס'האט נישט גענומען לאנג און עמיצער האט אים געמאסרט. סטראזשניקעס האבן אים ארויסגעשלעפט פון זיין באהעלטעניש און אוועקגעפירט אין דער טורמע אויף דער דובנער ראגאטקע. ס'געווען ווינטער. פרעסט,שנייען, זאווערוכעס. צוויי מאל א טאג פלעגן מיר אים טראגן עסן, מחמת ער האט נישט געוואלט עסן די טריפענע טורמע שפייז. פאר עטלעכע קאפיקעס כאבאר פלעגן די וועכטער ביי אונדז נעמען די געקעכטע שפייז און דאס אים איבערגעבן. אפט מאל פלעגן ביידע אנטיסעמיטישע נאטשאלניקעס פארבאטן די

וועכטער ביי אונדז אפצונעמען די שפייז און מיר פלעגן אפשטיין שעה'ן לאנג ביים פלויט פון דער טורמע און ארויפשרייען צום פענצטער אויפן הויבערשטן שטאק, דער טאטע זאל אונדז זען, אז מיר זיינען דא, אבער די יונגע שקצים ארעסטאנטן האבן אים נישט צוגעלאזט צו דעם פארגראטעוועטן פענצטער. וואכן לאנג האבן מיר אים נישט געזען, בלויז ווען מ'פלעגט אים פירן צום בית הכיסא אין טורמע הויף.

אזוי פלעג מיר אפשטיין טעג מיטן הייסן געקעכטס ביז ס'פארפרוירן געווארן. אהיימקומענדיק פלעגן מיר דאס באגיסן מיט הייסע טרערן.

איינמאל, נאך זיין אפזיצן זיבן וואכן אין טורמע, זיינען מענטשן געקומען צולויפן אונדז אנזאגן, אז מ'פירט אונדזער פאטער צום סוד (געריכט).

מיר, די מאמע מיט אכט קינדער, זיינען שנעל געלאפן צו דער "ישעראקאיא אוליצא" צו זען דעם טאטן, דעם ארעסטאנט. דער טאטע, הענט און פיס געקאוועט אין קייטן, איז געגאנגען אינמיטן גאס, ארומגערינגלט פון פיר רייטער אויף פערד מיט בלאנקע שווערדן אויף די אקסלען. דערזעענדיק דעם טאטן אין קייטן, האבן מיר גענומען שרייען: - טאטע! טאטע! טאטע!
דער טאטע מיט א צעבראכענער שטימע און שטאיש פארוויינטע אויגן האט צו אונדז געזאגט: - קינדער גייט אהיים! די טראטוארן זיינען געווען אנגעפאקט מיט מענטשן צו זען דעם ביידז-ווונדער, ווי מ'פירט אין קייטן דעם דעזערטיר ישראל בן יעקב הכהן - א באלעבאס פון קאזאצקע בית-מדרש.

די רייטער אויף די פערד מיט די בלאנקע שווערדן זיינען ארויף אויף די טראטוארן צו צעטרייבן דעם עולם און גענומען שרייען - ראזכאדיס! ראזכאדיס! נאכן אפזיצן זעקס חודשים אין טורמע האט מען דעם טאטן אפגעגעבן פאר א סאלדאט.

איך האב אים איינמאל געזען מיט דער לאנגער בארד אין א לאנגן שינעל מיט א גרויסער ווינטאווקע און א ווייסער פאפאכע אויפן קאפ, ווי א דאנער קאזאק, דער טאטע האט זיך אלעמאל ליב געהאט צו בארימען, אז ווען ער איז איינמאל געשטאנען אויף דער וואך ביי א בריקל, איז אנגעפארן א בריטשקע. ער האט אויסגעשטרעקט די ביקס און א געשריי געטאן - סטאי!
פון דער בריטשקע איז ארויס א גענעראל און קאמפלעמענטירט דעם טאטן: - מאלאדיעץ סטאריק!

א. חסיד

תחת שלטון הבולשביקים

קרמניץ נכבשה לראשונה ע"י הצבא האדום במאי 1919, מיד אחרי שלטון פטלורה, שהחל באוקראינה עם מיגורו של שלטון ההטמאן סקורופדסקי, שנתקיים בחסותם של הגרמנים אחרי שהוזמנו לסייע לו בהשלטת סדר בתחום שלטונו. שלטון פטלורה קצר ימים היה אך הספיק לערוך פוגרומים ברבים מקהילות היהודים, ומהם זכור במיוחד הטבח בפרוסקורוב (3000 יהודים נספו בו ביום אחד). שיחק לה מזלה של קהילת קרמניץ, שניצלה משואה זו עם כניסת הצבא האדום, לפני שהפורעים האוקראינים השיגוה. מה פלא שרבים מצעירי היהודים באוקראינה מיהרו להתנדב לצבא האדום מתוך שאיפה עזה לנקום בפורעים. אלא שאותה יחידה שכבשה את קרמניץ, הגדוד החמישי הטרצ'אני, מורכבת היתה בחלקה גם מאספסוף שלא ידע סדר, משמעת ואף הם שלחו ידם בשוד ובביזה, מה גם שתנאי האספקה היו ירודים מאד, והחילים ניסו להשיג מצרכי מזון בעצמם מכל המזדמן תחת ידם. רבים פשטו לכנסיות גם לבתי הכנסת. אחרי הביזה נראו אחדים מהם מתהלכים במדי קטיפה אדומים שהוסרו מעל ארונות הקודש ומהספות של ה"בורזשויים", כלשונם. השלטון האזרחי נתון היה כמו במקומות אחרים בידי ועד המהפכה ה"ראבקום", בראשם הועמד טובארישץ ריבאק שהיה חוצב נאומים לוהטים, מבשר את שקיעת המערב וחוזה עתיד זוהר לקומוניזם. שני לו לשלטון היה לברוב, הממונה על ענייני הפנים. ולגודל הפתעתנו נתברר עד מהרה, שאין הוא אלא יוסקה שניידר, כבן 19 אז, חבר נעורי, תלמיד בית הספר העברי של בורשטיין וסירייסקי, שבו למדנו יחד - תלמיד מצטיין שהרבה לדקלם את שירי י.ל.ג.

עכשיו עסוק היה בארגון מוסדות השלטון החדש, בטרם תורגש ידו הקשה. ואולם הזרוע הצבאית כבר עוסקת במעשי הלאמות והתרמות של הציוד בכפרי האיזור. והנה התארגנו בכפרים כוחות מתמרדים, שיצאו נגד הבולשביקים בהנהגתו של הפולקובניק (תת-אלוף) ויסוצקי - וגם אלה לא התנזרו משוד, מביזה, ואולי הגדילו מן הראשונים. היה חשש לפוגרומים מצידם, מאחר שבקרב הנוצרים רווחה הדעה שכל היהודים הם בולשביקים. כשראה ויסוצקי שלא יוכל לרסן את כנופיות המורדים שלו, ארגן משלחת ויצא לגבול גליציה, שם כבר שלטו הלגיונות הפולניים, ומהר להזמינם להכנס לאזור. ואכן הם נענו ובאו, ובין הבאים הכומר הקתולי ביליצקי שישב בברודי כפליט אז ימים רבים. נציגי העיר קבלו את הפולנים בלחם ומלח. אלא שימיו ספורים היו. הצבא האדום בפיקודו של המרשאל בודיוני התארגן

מחדש - וביום השלישי ל-3 במאי, חג הקונסטיטוציה של פולין, שנחוג ברוב עם על ההר בונה - כבש הצבא האדום את העיר שנית. הפולנים נמלטו על נפשם בעוד מועד. הפעם היה הצבא האדום יותר ממושמע ומסודר וכן גם הושלט סדר ומשטר באיזור.

ב"רבקום" (הועד המהפכני) פעלו עתה קומוניסטים שיצאו מן המחתרת, ביניהם בתגלה שמואל בארנבוים, שהופיע בנאום חוצב ומבריק (בשוק ליד הליציאום) בתארו את המשטר הקומוניסטי כגן עדן, אלא, שלא כבכיבוש הראשון הורגשה ידו של זה במלוא חומרתה כבר בראשית שלטונו. הוקם רבטריבונאל.סניף של "הציקה" במלון ארמיטז' , החלו מאסרים וגם הוצאות להורג ע"י יריה ליד הקיר. בין האסורים היה גם אלכסנדר פרישברג, בעל חנות לנעלים, הוא הואשם בספקולאציה - החזקת מלאי של סחורות במקום למסרו לשלטונות. הוא נדון למאסר ולקנס כספי גדול. דבר המאסר ופסק הדין פורסם במודעות גדולות בכל העיר, למען ידעו וייראו.

מבין הקומוניסטים הפעילים זכור לנו גם ליובקין, שתפס עמדה חשובה בשלטון ועד אז ידוע היה כשומר-מצוות, מן המתמידים להתפלל בבית המדרש של החסידים.

באולם של שפטין נתקימו אסיפות נוער וכן בבית הספר העממי, בהם נאמו התעמלנים וקראו לנוער להצטרף לקומסומול. מקרב תלמידי בתי הספר אורגנה גם מקהלה בהדרכתו של המורה האוקראיני חמצוק. בויכוחים שהתנהלו באסיפות נוער אלה ניסו צעירים להביע גם דעה ביקורתית ועל אברשה רוזנפלד ומישה גינדיס אפילו אימו במאסר. היו גם כאלה שנכנסו ל"תלם" בעיקר מבין שורות "פועלי ציון" והבונד. כמו הסטודנט ויסברג מפועלי ציון, שהצהיר קבל עם על הצטרפותו למפלגה הקומוניסטית.והוא לא היה בודד בדרכו זו.

הצבא האדום הגיע בינתיים בכיבושיו עד שערי ורשה - וכאן חל המפנה ההיסטורי. הצבא הפולני בסיועה של צרפת, התאושש ואילץ את הצבא האדום לנסיגה מכל השטחים שכבש ובתוכם גם איזור קרמניץ. כל אלה שהצטרפו לקומוניסטים עזבו את העיר יחד עם הצבא.

לאחר הפסקת האש וחוזה השלום נקבעו הגבולות בין הסוביטים ופולין. לפי ההסכם הזה נכללה קרמניץ וסביבתה הקרובה בגבולות מדינת פולין. אלה שנולדו בשטחים שנכבשו על ידי הפולנים, רשאים היו לחזור אליה, אם היו להם תעודות המעידות על כך. ואז התחילו לנהור לשטחים אלה אלפי אנשים, ברובם יהודים. שלטון פולין נמשך שם עד פרוץ מלחמת העולם השניה ואז חזר שוב הצבא האדום לקרמניץ, שהיא עכשיו שייכת לאוקראינה הקומוניסטית.

"בסיאדה קשעמעניצקה"

(במאה הקודמת ועכשיו)

מוקד התרבות והחינוך במזרח פולין שהחל להתפתח בקרמניץ בזמנו של תדיאוש צ'אצקי בראשית המאה ה-19 (1805) עם יסודו של בית-האולפנא, שנתפרסם כליציאום, משך אליו כבר בתחילת פעילותו החינוכית צעירים רבים מבני בעלי האחוזה והאצולה שבסביבת קרמניץ ופלך ווהלין ופודוליה וגם מסביבות וילנה הרחוקה. אותו בית-ספר הוציא מבין כתליו אנשי מדע, סופרים ועתונאים ידועי שם, שקנו להם מקום ומעמד חשוב בדברי ימי פולין ובמיוחד של ימי מרד נובמבר 1830 ובעיקר בקרב גולי פולין שקבעו את מרכזם בפריס. במנו עמהם יוליוש סלובאצקי, מגדולי משורריה של פולין, יואכים ללוול, קרול סיבקיבץ, הנסיך אדם צ'רטוריסקי ורבים אישים אחרים. בזכותה של אותה מכללה זכתה קרמניץ בימי הפריחה של תקופת ההשכלה בפולניה להיקרא בשם "אתונה של ווהלין ("Ateny Wołyńskie"). אחרי דכוי מרד נובמבר נמצאה בין גולי פולין בפאריס קבוצה ניכרת למדי של פולנים חניכי הליציאום, והם החליטו לערוך מפקידה לפקידה מפגשים תרבותיים וכנו אותם בשם "מסיבות קרמניץ". השתתפו בהם יוצאי מחזורים שונים וגם מהגרים פולנים אחרים - שהמסורת התרבותית והלאומית, מורשת בית-הספר בקרמניץ, דברה אל ליבם והייתה להם משענת- רוח על אדמת נכר.

"המסיבות" ותוכנן הועלו אחרי כן בכתב ופורסמו כחוברת. בחוברת בשם "ה-3 במאי" משנת 1847 קוראים על מפגש גולי קרמניץ מוקדש לזכרו של תדיאוש צ'אצקי שנפטר בעת ההיא, קוראים אנו שם את מכתבו של הנסיך אדם צ'רטוריסקי - מושל אדמות וואהלין ופודוליה,גולה אף הוא. אחד ממשתתפי "המסיבה" ההיא, תומס אוליגורובסקי, קרא פואמה על קרמניץ, קטע ממנה הובא בחוברת. מביאים אנו לפני קוראינו קטע זה בפולנית:

.....Licealne mury
Krzemienieckie w nadziemskim uśliczeniu góry.
Srebro płodząca Ikwa, i pola krzemienne
I lasy śpiewające : i niebo promienne :
I ludzie tacy swoi, tak w serce wsnowani......

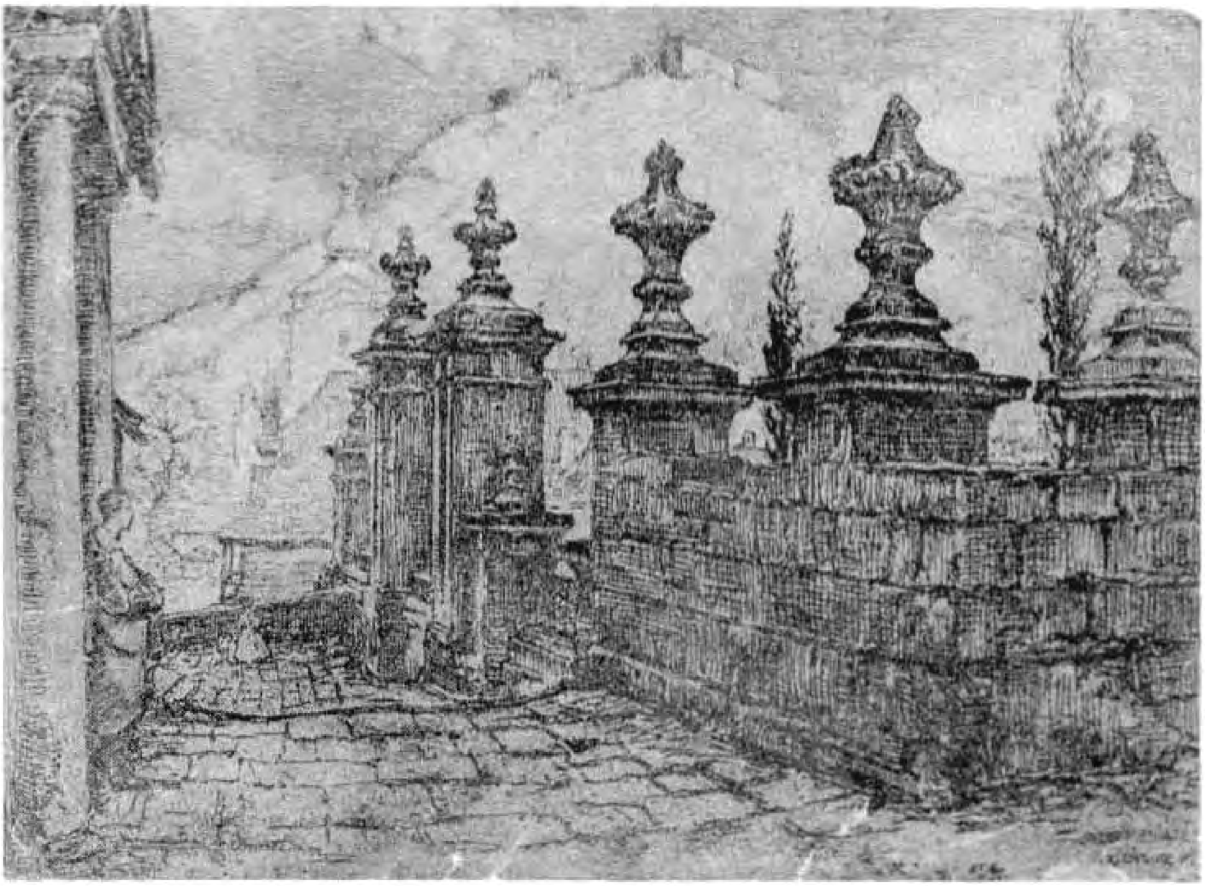

קרמניץ
משנת 1869

בחוברת משנת 1857 אנו קוראים על "מסיבה" שנערכה ב"פאלה רויאל".
יוצאי קרמניץ הרימו כוס לחיי נפוליאון השלישי והביעו לו תודה על שנתן בארצו מקלט מדיני למהגרים הפולנים ונרציז אוליזר, איש קרמניץ - אמר בין השאר: אף על פי שחלוקים אנו בדעותינו ואנו בני מעמדות חברתיים שונים ומהם אנשי רוח וסופרים ומהם אנשי צבא ואחרים שהגיעו אלינו ישר מעם המחרשה -הרי כולנו תלמידי קרמניץ ואותם זכרונות נעורים מאחדים אותנו..

כמאה שנה לאחר מכן חודשו "המסיבות הקרמניצאיות" ע"י גולי פולין בלונדון.

הם המשיכו לקיים מסיבות אלה ומקיימים אותן מדי שנה בשנה.
עתה הופיע ספר הסוקר את כל המסיבות מאז ועד היום. בספר זה אנו גם קוראים על ארגוננו כאן בארץ.

קרמניץ
משנת 1869

במאה ה-18 מופיע גם שנתון בשם "ביבליאוגרפיה של קרמניץ" שבו מובאים גם דברי טדאוש **טשאצקי**מיום 31 לאוקטובר 1805, יום פתיחת הגימנזיום של ווהלין בקרמניץ. והוא מוסר דו"ח, שהכספים להקמת הגימנזיום בקרמניץ הוא אסף בין בעלי האחוזות, בין אנשי כמורה והכנסיות, וגם בין האוכלוסיה היהודית שקבלה באהדה את הקמת הגימנזיום בעירנו, הקהילות היהודית תרמו ביד רחבה למוסד החינוכי הזה.
הילדים שהתקבלו שמה היו מכל שכבות העם, כי המורים התחשבו אז אך ורק בחריצות ובהתקדמות בלימודים של הילדים ולא רק במוצאם, כך שילדי התושבים הנוצרים, ילדי אכרים פשוטים, וילדי יהודים - ישבו יחד ולמדו עם ילדי אנשי אצולה ובעלי אחוזות.

"במסיבת קרמניץ" היוצאת בלונדון מודגשת הפעילות הפוריה של ארגון יוצאי קרמניץ בישראל, על ישראלים יוצאי עירנו שבקרו אצלם בלונדון, על פעילותו ומותו של דוד כץ ז"ל, על החוברות שהם מקבלים מאתנו בתרגום לפולנית. כדאי לציין שמזמן לזמן אנחנו מקבלים מהם דו"ח של הישיבות שלהם וכל שנה ערב יום העצמאות הם שולחים לנו מברק ברכה.

חבר המורים של בית-הספר התיכוני למסחר ("קומרצ'סקיה אוצ'ילישצ'ע") בתחילת המאה שלנו, במדי מורים בתיכון, כמו שהיה נהוג במשטר הצארי ברוסיה.

בלבוש האזרחי עומד ישראל מרגוליס ויושב מיכאיל שומסקי. זכרונם לברכה, שניהם ממיסדי בית הספר הזה והפטרונים שלו.

קומרצ'סקויע אוטשילישטשע הוא ה-Alma-Mater של רבים מבני עירנו והסביבה הקרובה והרחוקה. מעטים מהם עדיין בחיים ונמצאים בישראל, בבריה"מ, בארה"ב, בצרפת ואיטליה.

הלכו לעולמם!

י. גולברג.

ר' נחום גרינברג ז"ל

הלך לעולמו ר' נחום גרינברג מוותיקי ומזקני קרמניץ הנכבדים. משחר ילדותי אני זוכר את המנוח כבעל מעוף, יוזמה ומעש.

בקרמניץ היה ידוע בשם גרינברג דער פודריאטשיק/ קבלן - בעברית, איש ביצוע, בעבודה פרודוקטיבית ויצרנית. עסק בעבודות ציבוריות וממשלתיות, כגון בבנית הקסרקטין עבור גדוד ה-12 של חיל הפרשים הפולני בפרבר של קרמניץ ביאלוקריניצה, בסלילת כבישים ומבנים אחרים מטעם מינהל המחוז (סיימיק פוביאטובי) בפוטשייב, ובמקומות אחרים במחוז עירני.

בארץ, למרות גילו המבוגר עבד בעירית תל-אביב, בסלילת כבישים ביד-אליהו, ובשכונת התקוה, ותרם לא מעט מנסיונו הרב לעובדים אחרים שעבדו אתו.

בתכנונו, ובמו ידיו בנה את ביתו המפואר בגן "טיוולי" ומי שנכנס לביתו והיה זקוק למה שהוא - לא יצא בידים ריקות, תמיד תרם ביד נדיבה לבית הכנסת, לבית יתומים, לבית חולים בעירנו ולקרנות כגון, קרן-קיימת וקרן היסוד, וגם בשנת 1925 רכש חלקת אדמה בעפולה.

היה איש נעים הליכות, עם חיוך על שפתים, יהודי גאה, זקוף קומה, היחס והגישה לעובדים שעבדו אצלו - היה תמיד אנושי והומני. היהודים, כמו כן הגויים שבאו אתו במגע התיחסו אליו תמיד בהערצה ובכבוד...

במותו איבדה שארית קרמניץ שלנו את אחד מאנשיה הבולטים מלפני השואה.

חבל על דאבדין ולא משתכחין.

י ה י ה ז כ ר ו ב ר ו ך !

★★★★★★★★★

לאה ווילדערמאן (בארשאפ)

אליעזר בארשאפ ז"ל

אליעזר בארשאפ געבוירען 1904 אויף דער דובנער ראגאטקע.
איינער פון 4 ברידער, וואס האט זיך געראטעוועט
אין רוסלאנד אין געקעמפט קעגען די דייטשען.
ער איז צוריקגעקומען אין רוסישן מונדיר פון די
ערשטע קיין קרעמעניץ.דארט האט מען איהם אונגעוויזען
אויף דעם טאל ווי מ'האט אומגעבראכט די יידען.
ס'האבען זיך דאר געפאסעט די בהמות און ס'האבען זיך
ארימגעוואלגערט שארבן און ביינער פון מענשען.
צוזאמען מיט איינעם א צוריקגעקומענעם האט ער
גענומען אלע רעשטליך פון די ביינער און געבראכט
זיי צו קבר ישראל.
אין לאנד האט ער פארגעזעצט צו ארבעטן אלס מוכר-תבואה.

אליעזר איז געשטארבען דעם .17.5.78
ער האט פאריתומט א פרוי און 2 זיהן.

י ה י ה ז כ ר ו ב ר ו ך !

הלה בזפויסניק

שמואל בזפויסניק ז"ל

שמואל נולד בקרמניץ בשנת 1905 לחוה ובן-ציון בזפויסניק ז"ל.

שמואל גדל, התחנך ועבד בקרמניץ. עם פרוץ מלחמת העולם השניה, 1939, הצטרף לצבא האדום ונלחם בשורותיו נגד הנאצים עד ליום הנצחון בשנת 1945.

בגמר המלחמה חזר עם הצבא לרוסיה. לאחר מאמצים מרובים הצליח להגיע לגרמניה דרך פולין, בדרכו לארץ ישראל, מחוז חפצו. הצליח לאסוף מספר לא מבוטל של ידידים ומכרים וביחד התגייסו לצה"ל, עם פרוץ מלחמת השחרור. לאחר גמר הקרבות התישב בחיפה. שם התחתן ועבר לגור בגבעתיים.
שמואל ז"ל נפטר ביום 17.5.78 אחרי מחלה ממושכת.

הוא השאיר אחריו את אשתו הלה, בת ובן נשואים וחמישה נכדים.

י ה י ה ז כ ר ו ב ר ו ך !

★★★★★★★

חיה ואליעזר גלוזמן

מניה בט, מראשוני עפולה

הלכה מאתנו דמות אצילת נפש, חלוצה מעליה שלישית, עם כל הטוב המסמל את העליה הזאת.
מניה הגיעה לעפולה בשנת 1925 יחד עם בעלה המנוח, שמואל בט, עם גל העליה השלישית מעירנו.
שמואל עבד בבית החולים מיום הראשון של הקמתו.
ילדים לא היו להם. הבית של מניה ז"ל היה פתוח ורוב צבור הפועלים היו מבאי ביתה. הם מצאו תמיד בית חם ונכונות לעזרה.
היא היתה אהובה על כולם. הבית היה הומה מבקרים עד שעות מאוחרות בלילה.
מניה ז"ל היתה נכונה להתנדבות, לכל משימה ציבורית, כדבר מובן מאליו.
רבים זוכרים את פעילותה בקרב חוגי "הפועל", "ארגון אמהות עובדות", "יעל" וכו', להם הקדישה הרבה שעות ביממה. מניה ז"ל נפטרה בבית אבות בעפולה, בו היא היתה קרוב לשנה. ביום העצמאות עוד היתה אתנו. רבים ליוו אותה בדרכה האחרונה ברגשי אהבה והערצה.

יהיה זכרה ברוך!

★★★★★★★★★★★★★★

צילה שטינברג

ברוך שטינברג ז"ל

ברוך שטינברג ז"ל נולד בשנת 20.12.1915 בקיוב (רוסיה) ונפטר ב-15.2.1977. הוא הגיע לארץ ישראל בשנת 1923 בתור ילד עם הוריו. הוא למד בביה"ס "נצח ישראל" והיה תלמיד טוב ותמיד בא לעזרת הזולת.

בשנת 1936 התחתן עם צילה גינצברג. נולדו להם שתי בנות. הוא היה אדם חרוץ, אהב את העבודה, היה נעים ועליז בחברה, הקים מפעל איתן במפרץ חיפה ושם עבד עד יום פטירתו.

המות בא לו כחטף, כי אף פעם לפני זה לא היה חולה.

תהיה נשמתו צרורה בצרור החיים.

מנוס

ציפורה בר-תנא (ליטבק) ז"ל

ציפורה נפטרה בפברואר 1978, אחרי מחלה אנושה.

קצר המצע כאן בכדי שנוכל לספר ולו בקצרה על מעלליה של ציפורה הקטנה וצנומת הגוף. האישה שבחכמתה וטוב ליבה היתה כובשת את לבו של כל אדם מהיכרות ראשונה.

בתחום פעולתה כאחות מוסמכת ב"טיפת חלב" במשך שנים רבות, ואחר כך גם כבאת-כוח ה"ביטוח הלאומי" בהגשת עזרה ועצה לקשישים חסרי אמצעים וחולים, באת במגע עם ציבור רחב והציבור הזה ידע היטב להעריך אותה ולהעריצה. היותה ראשה ורובה נתונה בעבודתה, מנע ממנה לדאוג לחיי משפחה בעוד מועד.

היא נישאה בשנת 1947 לצבי בר- תנא ז"ל, אדם רב פעלים, אותו הספדנו בחוברת ק.י.ק. מספר 14.

יחד איתו בנתה קן משפחתי, שכל כך נעים היה לשהות בו.

בית אביה של ציפורה בקרמניץ היה בית מסורתי ולאומי גם יחד. אביה המשכיל

דאג לחינוך ילדיו ברוח יהודית ולאומית והתוצאה היתה עשירה במעשים. זה השתקף בחייה של ציפורה, בחיי אחיה פסח ז"ל, בחיי משפחתם הענפה, שהיה להם חלק באותו פרק יפה בתולדות ארץ-ישראל, העליה השלישית.

את אופיה החזק של ציפורה היכרנו במיוחד, בתקופת חוליה. כאחות ותיקה היא ידעה שהמוות מקונן בתוכה. אולם קשה היה למישהו שלא היה מודע לכך, להכיר זאת בחברתה. בבואך לבקר אצלה ראית לפניך מארחת חמה, מסבירה פנים ונעימת שיחה, ורבים היו מבקריה, רבים הנושאים שהועלו בשיחות איתה ובהם היא נטלה חלק פעיל. אף לא פעם אחת, שמע מישהו ממבקריה תלונה על מצבה הבריאותי ועל יסוריה, עליהם יכלה בכוח רצונה כל כך להסוות.

ציפורה היתה מאוד מסורה לאירגוננו.ביחד עם בעלה היתה מבקרת בכל אזכרה שנתית ובאירועים אחרים של האירגון. היא היתה מעוניינת בכל הנעשה בו ומשתתפת ביד נדיבה בכל מפעל הנצחה שיזמנו.

היא תחסר לנו מאוד.

<u>יהיה זכרה ברוך.</u>

★★★★★★★★

<u>פנחס לויטון ז"ל</u>

פנחס הגיע ארצה בשנת 1932.
במשך הרבה שנים עבד בביה"ח "נשר". בשנים האחרונות גר בפתח-תקוה ושם נפטר אחרי מחלה קשה ב-28.3.77 בגיל 71.

פנחס השאיר אחריו את אשתו אסתר ושני בנים, את אחיו ליוניה, את אחיותיו דורה ואסתר בחיפה,ואת מוניה ביגור.

<u>יהיה זכרו ברוך!</u>

צ. ראפאפארט

ישעיה ראפאפארט ז"ל

אין ניו-יארק איז לעצטענס געשטארבן אין עלטער פון 95 יאר ישעיה ראפאפארט ז"ל. ער און זיין פרוי חיה ז"ל האבן אריבערגעברענגט קיין אמעריקע נאך דער ערשטער וועלט מלחמה א גרויסן טייל פון זייערע משפחות פון קרעמעניץ, אויך דעם שרייבער פון דעם נעקראלאג און זיין ברודער.

ישעיה און חיה ראפאפארט האבן זייער גאנץ לעבן געווידמעט צו העלפן קרעמעניצער נויט-באדערפיקטע. נאך דער צווייטער וועלט מלחמה האבן די ווינציק געראטעוועטע פליטים, וועלכע האבן זיך דערשלאגן צו די אמעריקאנער ברעגן געפונען הילף, פריינדשאפט, און אויסגעשטרעקטע האנט און ווארעמע הערצער ביי ישעיה און חיה ראפאפארט זכרונם לברכה.

כבוד זייער אנדענק!

צ.ר.

★★ ★ ★★

מלכה בראנפעלד ז"ל

מלכה (מאניא) בראנפעלד ז"ל (פון דער היים לערנער), די פרוי פונעם פרעזידענט פון דער קרעמעניצער סאסייעטי אין ניו-יארק איז נאך א לענגערער קראנקייט געשטארבן.

מאניא איז געווען באליבט און געשעצט פון אלע קרעמעניצער. צו די קרעמעניצער איז זי געווען א געטרייע מאמע. הגם א שווער ליידענדע קראנקייט האט זי אויסגעמוטשעט, אבער ווען זי האט געהערט, אז ס'איז דא א מיטינג פון די קרעמעניצער איז זי געווארן געזונט, געקומען צו דער פארזאמלונג און אלעמען אויפגענומען בסבר פנים יפות.

כבוד איר אנדענק!

★★★

★★★★ ★★★★

מ.ג.

חוה טייטלמן (תמרי) ז"ל

חוה ז"ל נפטרה באופן פתאומי ב-16.1.78 ערב לפני כן בילתה בחברת קרוביה אצל משפחת עולים חדשה והיתה כל הערב במצב רוח מרומם.

חוה, כאחיה מילק, יבדל לחיים, הם בניהם של שרה ואבא טייטלמן ז"ל. את אבא אני זוכר משחר ילדותי כאברך גבוה ונאה. הוא התפלל יחד עם אבי וסבי בבית-הכנסת של החסידים, היה מהמשכילים בעיר, שקראו את "השילוח" ו"הצפירה". אהבתי להקשיב לשיחותיו עם אבי בשעת התפילה על נושאים שנידונו בעיתונים הנ"ל. את הקשר שלו לתרבות העברית הוא המשיך כל שנותיו, בעיקר, על ידי פעילותו הרבה למען בית-הספר "תרבות" בעירנו.

חוה הגיעה ארצה עם קבוצת הכשרה "גורדוניה" מלודז בשנת 1948. בין חברי הקבוצה הזאת היו אנשים שהגיעו לעמדות חשובות במוסדות ציבור שונים בארץ.

בשנותיה הראשונות עבדה חוה בלוד, תחילה כפקידה בלשכת העבודה ואחר כך כמורה בבית-הספר שם. את כישוריה כמורה היא קיבלה בבית הספר-התיכון "תרבות" ברובנו ובהשתלמויות שונות בארץ. היא היתה מורה מצליחה מאוד בבית-הספר בלוד ואחר כך ביפו. ב"הד החינוך" של 9.3.78 כותב מנהל בית-הספר העממי ביפו שבו חוה עבדה, בין היתר: "... חוה כבשה את לב כולם ברעננותה ובנועם הליכותיה. היא השתדלה לנטוע בלב תלמידיה ערכים לאומיים עשירי תוכן ולשם כך ערכה טקסים מרהיבי עין. אלה מקצת מתכונותיה היפות אשר עזרו לה להתגבר על שנים קשות..."

היא השאירה בת באנגליה ושני נכדים.

יהיה זיכרה ברוך!

מ. גולדנברג

יעקב שפיר ז"ל

ביום ששי, ט' בתמוז תשל"ח, 14 ביולי 1978, ליווינו למנוחת עולמים את יעקב שפיר. רבים משרידי עירנו, בשמעם את הבשורה העצובה הזאת, ישקעו באותו רגע בהרהורים נוגים ובגעגועים. תופיע מול עיני רוחם עירנו באותן השנים היפות של אביב המהפכה הרוסית, של שינוי סדרי בראשית, כשגל השמחה וההתלהבות הציף את הרחוב היהודי. שאפיר הגיע

אז מהחזית הגרמנית, בה לחם במשך 3 שנים, ובעודנו במדי הצבא, התחיל להופיע בנאומיו חוצבי-הלהבות באספות-עם, יחד עם בוזיה לנדסברג, גולדרינג, ורטהיים, גורנגוט, קורניץ, פריץ אילדיס ועוד.

בפאתוס שלו, בשפתו הציורית, היה יעקב נראה בעיני כטריבון עממי. הוא הלהיב את שומעיו ומשך אותם אחריו. אפשר להגיד שבין הגורמים שהביאו רבים מהאוכלוסיה היהודית בעירנו למחנה הציוני היה הוא גורם חשוב.

זכורים גם, בוודאי, לרבים מאיתנו, האירועים ההיסטוריים הגדולים בחיי עמנו, בהם לבשה קרמניץ עירנו חג, ורבה היתה אז השמחה במעוננו.
היו אלה ימי הצהרת בלפור, ימי מסירת המנדט על ארץ-ישראל לידי הבריטים על ידי חבר-העמים והנחת אבן-הפינה לאוניברסיטה העברית בירושלים. זכורות התהלוכות ההמוניות והאספות שציינו את האירועים האלה, בראשם תמיד שאפיר והאחרים, שהזכרתים.

באחת מהאספות האלה באולם "שפטין", המקושט דגלי תכלת-לבן והמלא מפה אל פה, חישמל שפיר בדבריו את השומעים במידה כזאת, שרבים מהנשים הסירו תכשיטיהן והשליכום לתוך כובעי המתרימים.

וכשהגיעו הימים האפורים של העשיה, אחרי התבססותו של שלטון הפולנים בעיר, פעל שפיר במלוא המרץ שלו וכושרו האירגוני למען הרחבת החינוך העברי בעיר. בוסד בית הספר העממי "תרבות" ושפיר מונה כמנהלו. כפדגוג מעולה עוד מנעוריו, הוא העלה את בית-הספר לרמת לימודים גבוהה, אולם יחד עם עבודתו הפדגוגית היה עליו להקדיש הרבה מזמנו ומרצו, יחד עם אחרים, למאבק עם השלטונות הפולניים נגד מזימותיהם לסגור את בית-הספר העברי.

כשרונו ונסיונו הפדגוגי העשיר עזרו להתערותו המהירה בארץ והוא זכה לראות, שעמלו, וזה של חבריו, שרובם ניספו שם , לא היה לשוא, תקוותיהם לא הכזיבו.

הידיעות הראשונות והמעורפלות על מה שקרה בקרמניץ השפיעו מאוד על אישיותו הרגישה. וכשנודעה האמת האיומה, הוא אסף בביתו אחדים מבני-עירנו, בתוכם ריבה ברנשטיין ז"ל. היתה זאת, מעין אזכרה זוטא ראשונה לקדושינו.
במקום הונח היסוד לאירגון יוצאי קרמניץ בארץ-ישראל. נאומיו של שפיר, באזכרות השנתיות הראשונות לקדושינו, בעושר הרגש וההבעה שבהם, הזכירו בהרבה את

מחלתו הממושכת וצמידותו לבית הרחיקו אותו מפעילותו בארגון. אבל הוא עקב אחרינו בענין רב והיה שמח על כל מפעל שלנו.

הייתי מבקר מדי פעם בביתו החם, שלו ושל חנוליה, תיבדל לחיים. כל ביקור כזה היווה בשבילי חוויה עמוקה. בחוברת"קול יוצאי קרמניץ" מס' י"ב, פרסמתי ראיון איתו, שם כל אחד יכול לראות את שפיר על רקע המאורעות ההם, עליהם דיברתי בהתחלה.

באחד מביקורי האלה, הוא הגיש לי בהיסוס מה שיר ביידיש, שהוא כתב אותו, בשם "כ'בענק". הדפסנו אותו בחוברת שלנו מס' י"ג. בשיר הזה משתקף יחסו החם ביותר לעיר הולדתו ואהבתו לאנשיה.
בימים אלה קיבלתי מיצחק וקמן עיתון יהודי המופיע בניו-יורק, ובו במקום בולט הודפס השיר הזה. שפיר לא זכה לראות זאת. הוא עזב אחריו משפחה שהקיפה אותו בהרבה חום ודאגה, את אשתו חנוליה, בת ובן, את גיסתו אדליה וגיסו שלמה פולטורק, ארבעה נכדים, שלושה נינים ונינה אחת, שנולדה יומיים אחרי מותו, בן 88 היה במותו.

יהיה זכרו ברוך!

★★ ★ ★★

מ.ג.

בונים-שמחה ספקטור ז"ל

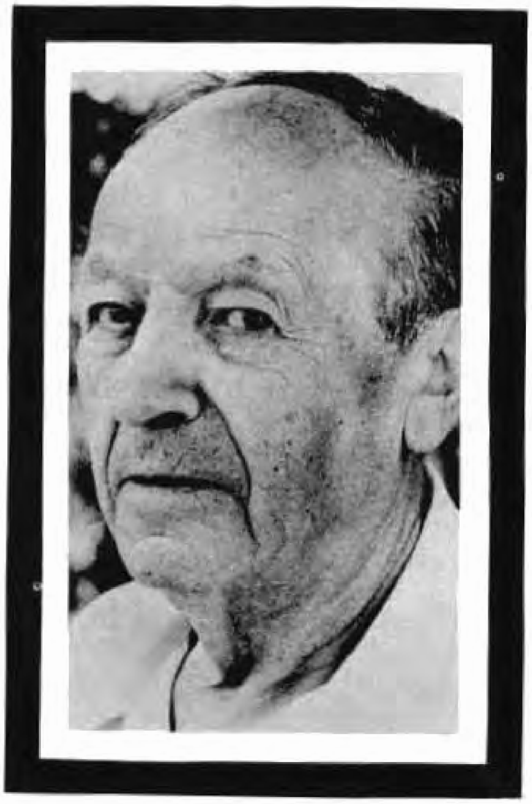

בונים ספקטור נפטר באופן פתאומי בהיותו בבנק הפועלים בפתח תקוה, לשם סידור עניינים, ביום 23.3.78.

העלותנו כאן את דמותו של בונים, אני רואה לפני את אביו, הסוחר, הרשל ספקטור ז"ל, יהודי משכיל ושומר מצוות, ציוני מסור, שחינך את בניו ברוח המסורת היהודית והכללית.

ביתם היה בתחום שליטתו של סבו י. קיטאי ז"ל, אשר פרש את השפעתו על בני ביתו שקשורים היו אליו בעבותות אהבה ודרך ארץ והיתה זאת משפחה, מאותן המשפחות היהודיות בעיר, שהיוו את תשתית הקהילה במקום מדורי דורות ושמסגרותיהן נפרצו עם בוא המהפכה הבולשוויסטית.

בונים נולד בשנת 1902, למד תחילה בישיבה ואחר כך עבור ללמוד בבית-הספר התיכון למסחר (קאמערטשעסקאיע אוטשילישטשע). הוא היה מעורה בתנועת הנוער והיה פעיל במיוחד ב"החלוץ הצעיר". בונים עלה ארצה בשנת 1924.
שניים מחבריו, יוסף גינצבורג ובונים בקימר, זכרונם לברכה, שעלו איתו יחד, לא עמדו מול הקשיים וחזרו לקרמניץ, שם ניספו בשואה.

את עבודתו בארץ החל בונים בבניין האוניברסיטה העברית בירושלים. מירושלים ירד לעמק יזרעאל ועסק שם בעבודה חקלאית במשקים שונים. כאשר נבנתה עפולה, שגם לו היה חלק בבנייתה, כמו ליתר הקרמנצאים, שהיו מראשוני תושביה, הוא התחיל לעבוד בדואר.

שנה אחרי עלייתו של בונים, בשנת 1925, הצטרפה אליו נעמי. הם התחתנו והקינו משפחה בעפולה. בשנת 1931 נתמנה בונים על ידי השלטון המנדטורי, כמנהל הדואר בפתח-תקוה, לשם הוא עבר לגור עם משפחתו. הוא היה עובד מסור וחרוץ. יושרו וענוותו היו לשם דבר. ביתם בפתח-תקוה היה בית פתוח.

בין באי הבית היו מנהיגי הפועלים במקום ופעילותיה של מועצת הפועלות שנעמי היתה אחת מהן.

בונים השאיר אחריו את אשתו נעמי(מהבית פרידל), בן, בת, חברת קיבוץ ראש הניקרה ושישה נכדים.

<u>חבל על דאבדין ולא משתכחין.</u>

ד"ר מיכאל (מיכה) ליטב ז"ל

ד"ר מיכאל ליטב, בנו של פסח ליטב ז"ל (יוצא קרמניץ שפעל רבות באירגון) איננו. הוא נפטר בטרם עת, בגיל 54, ביום 10.6.78. השאיר אחריו אם, אשה ושני ילדים.

מיכאל נולד בוורשה וגדל והתחנך במשפחה עם ערכים ורוח ציונית. בן 5 היה כשהמשפחה עלתה ארצה והתיישבה בירושלים. בעיר זו הוא סיים את לימודיו בבי"ס עממי ותיכון. בעיר זו בילה את רוב חייו והיה קשור בה עמוקות. במלחמת השחרור התנדב ותרם את חלקו למאבק של עם ישראל.

עוד בגיל צעיר התענין ואהב את הטבע ובמיוחד בנוף ההררי. אהבה זו הדריכה את רוב פעילותו בחיים. לאחר מלחמת השחרור נרשם ללמוד בוטניקה באוניברסיטה העברית בירושלים. בשנת 1954, לאחר שסיים וקיבל את התואר מוסמך לטבע, לימד תקופה מסויימת בסמינר למורים "אורנים" ולאחר מכן עבד במחלקה ליערנות ב"אילנות". בשנת 1957 חזר לאוניברסיטה העברית כדי לעשות עבודת דוקטור באקולוגיה. לאחר קבלת התואר Ph.D. , נסע עם משפחתו לאנגיה להשתלמות בשני מרכזים לאקולוגיה ידועים ביותר, בשנים 1964-65 - על מילגה מטעם המועצה הבריטית. עד שנת 1970 הוא נמנה עם הסגל האקדמי של המחלקה לבוטניקה באוני-ברסיטה העברית ועסק בהוראה ובמחקר.

בשנת 1971 עבר לעבודה במחלקה לאקולוגיה באוניברסיטת תל-אביב בתור מרצה-בכיר. שם עסק בהוראה במחלקה לבוטניקה ובמחלקה לגיאוגרפיה, המשיך בעבודות המחקר שלו והדריך מספר תלמידים לקראת תואר מוסמך למדע ולתואר דוקטור. לפני מותו היה מועמד לקבלת תואר פרופסור-חבר.

מיכאל היה ער לבעיות מחסור במים בארץ והסכנה של זיהום הסביבה. בשנים האחרונות הוא עבד והדריך סטודנטים בעבודות הקשורות בהשפעת מי-שופכין על צמחים שונים. פירסם עבודות רבות בעתונות המקצועית בארץ והבין-לאומית. והשתתף בכנסים בינלאומיים. היה חבר פעיל בחברה הבוטנית בישראל, בעתון לאקולוגיה בהולנד, והשתתף באופן פעיל בהכנת תכנית הלימודים החדשה לטבע של כיתות הרפורמה, כתב ערכים לבוטניקה באנציקלופדיה העברית והשתתף בהוצאה לאור של ספר על צמחי-החוף בישראל. בחלק מזמנו הפנוי הדריך בהתנדבות טיולים של החברה להגנת הטבע.

פעילותו הרב-גונית של מיכאל שאבה רוח והשראה מאהבתו העמוקה לטבע, והחרדה מפני השמדת הנוף השיראלי ויופיו ע"י פסולת, זיהום ופיתוח לא-מתוכנן. הוא כתב בעתונים, דיבר עם אנשים, הסביר לגורמים שונים בכל הזדמנות על הסכנות של השחתה הרובצות על הנוף שלנו, ועל הנחלים המעטים - אם לא נשמור עליהם בעוד מועד. אהבה זו עזרה לו להתגבר על הסבל הפיסי הקשה שליווה אותו בחודשים האחרונים לחייו, ונתנה לו כוח להיות פעיל עד יום מותו.

היה אהוב על הבריות וחבריו לעבודה, לא רק כאיש מדע מעולה, אלא גם כאדם צנוע, אידיאליסט ובעל-ערכים מוסריים גבוהים.

מותו ללא עת מהווה אבידה קשה לא רק לבני משפחתו, לחבריו ותלמידיו, אלא גם לכל אוהבי היושר והיופי בארץ.

★★ ★ ★★

מ.ג.

ליאון (ליובה) גולדנברג ז"ל

ב-24 ביולי, השנה, מלאו 20 שנה למותו הפתאומי של אחינו ליובה, בגיל 54. הדבר קרה בהיותו בבית מרגוע יחד עם אשתו, תיבדל לחיים, ליד ושינגטון.

ליובה הגיע לשיקאגו בשנת 1956 מבלגיה, שם למד כלכלה, אחרי שסיים את בית-הספר למסחר ("קומערטשעסקויע אוטשילישטשע") בשנת 1922. בשיקאגו הוא השלים את לימודיו בכלכלה, קיבל את התואר דוקטור לפילוסופיה וצורף לסגל האקדמאי של האוניברסיטה כמרצה בכלכלה וכמורה לשפות אירופאיות.

בשנת 1941 הוא הוזמן על ידי הממשל האמריקני לעבוד במשרד החוץ. עם כניסת ארה"ב למלחמת העולם השניה, הוא נתמנה כחבר המועצה לניהול הלוחמה הכלכלית נגד האויב הנאצי ובני בריתו. באחד ממכתביו, בתקופת העבודה הזאת, ליובה כותב לנו, שהוא מאוד שמח שהתפקיד הזה נותן לו אפשרות להיות פעיל בהכנת המפלה של הנאצים.

עם סיום המלחמה הוא נשלח לפאריס כנספח כלכלי בשגרירות ארה"ב, והחל מתחילת שנת 1949 הוא ממונה לביצוע תכנית מרשל בצרפת ואחר כך בבון. בחווילתו המרווחת, ביער בולון, שהועמדה לרשותו על ידי השגרירות, מבקרים שרי הממשלה הצרפתית, אנשי שגרירות ארה"ב ונכבדי הקהילה היהודית בצרפת. הודות לקשריו הרבים במוסדות הגבוהים בצרפת, יש לו האפשרות לעזור לאחדים מבני עירנו בפאריס, בימי המחסור ששרר שם אז, במצרכים ובהמלצות.

ליובה קיבל את אותו החינוך הלאומי והכללי, כמו כל הילדים בביתנו. בילדותו הוא למד יחד אתי בבית-הספר העברי הראשון בקרמניץ של בורשטין וסירייסקי ואחר כך בבית-הספר התיכון שהוזכר לעיל.

ביום מותו של אבי ז"ל, גם הוא בגיל 54, מצאו ליד מיטתו מכתב מליובה בו הוא מודה לו על החינוך הלאומי שאבינו נתן לו. בני משפחתנו סיפרו שבמכתב הזה אבי הגה והגה הרבה פעמים.

בנעוריו היה ליובה פעיל בתנועת הנוער הציוני והחלוצי. בחוג העיוני שבהדרכת חנה גורביץ (כעת גולדנברג) (על החוג הזה כותב א. גלוזמן בחוברת י"ד), הוא מצטיין בהרצאותיו המקיפות והמעמיקות.

ליובה ביקר בארץ מספר פעמים.
הביקור הראשון שלו ושל אשתו היה בשנת 1935.
לארץ הגיעה אז, כתיירת, אימנו ז"ל לשם פגישה משפחתית.
בביקורו השני, בשנת 1952, ערך אירגוננו לכבודו קבלת פנים רבת משתתפים בגינת המועדון "מילוא", בת"א. רבה היתה אז הפתעתם של הנוכחים, כשהוא קם לענות למברכים בעברית שוטפת וצחה. הוא היה במשך כל השנים מודע מאוד בנעשה בארץ על ידי קריאת העיתונים וכתבי העת, שהגיעו אליו מכאן.

ליובה היה בן מסור מאוד למשפחתו, דאג לה במשך כל השנים ועמד איתה בקשר הדוק על ידי מכתביו התכופים והחמים. הוא היה קשור בכל נימי נפשו לביתו הישן. זה השתקף בכל מכתביו, בהם העלה זכרונות יפים מילדותו ונעוריו שם. מה יפה היתה שמחתו כשקיבל את ספרנו "פנקס קרמניץ", בו עיין רבות. במזגו הנוח ובקסם אישיותו רכש לו הרבה ידידים בארה"ב ובצרפת. בין הידידים, הקרובים לו ולאשתו ביותר, הם ארתור גולדברג, איתו למד ועבד יחד זמן מה במשרד החוץ. במכתבה של אשתו דורותי אלינו, ימים אחדים אחרי מותו של ליובה, היא כותבת בין היתר: ".... ליאון סתם אהב אנשים וכה אהב את החיים... הוא היה מדינאי מלידה ומארח נפלא..."

ברשותי כמה וכמה קטעים מהעיתונים הגדולים בארה"ב מלווים בתמונתו, בהם פורסם על מותו של ליובה, פרטים ביוגרפיים עליו ותפקידיו הרבים במשרד החוץ.

ליובה השאיר אחריו את אשתו, בן ובת, שתי אחיות ואח, יבדלו כולם לחיים!

יהיה זכרו ברוך!

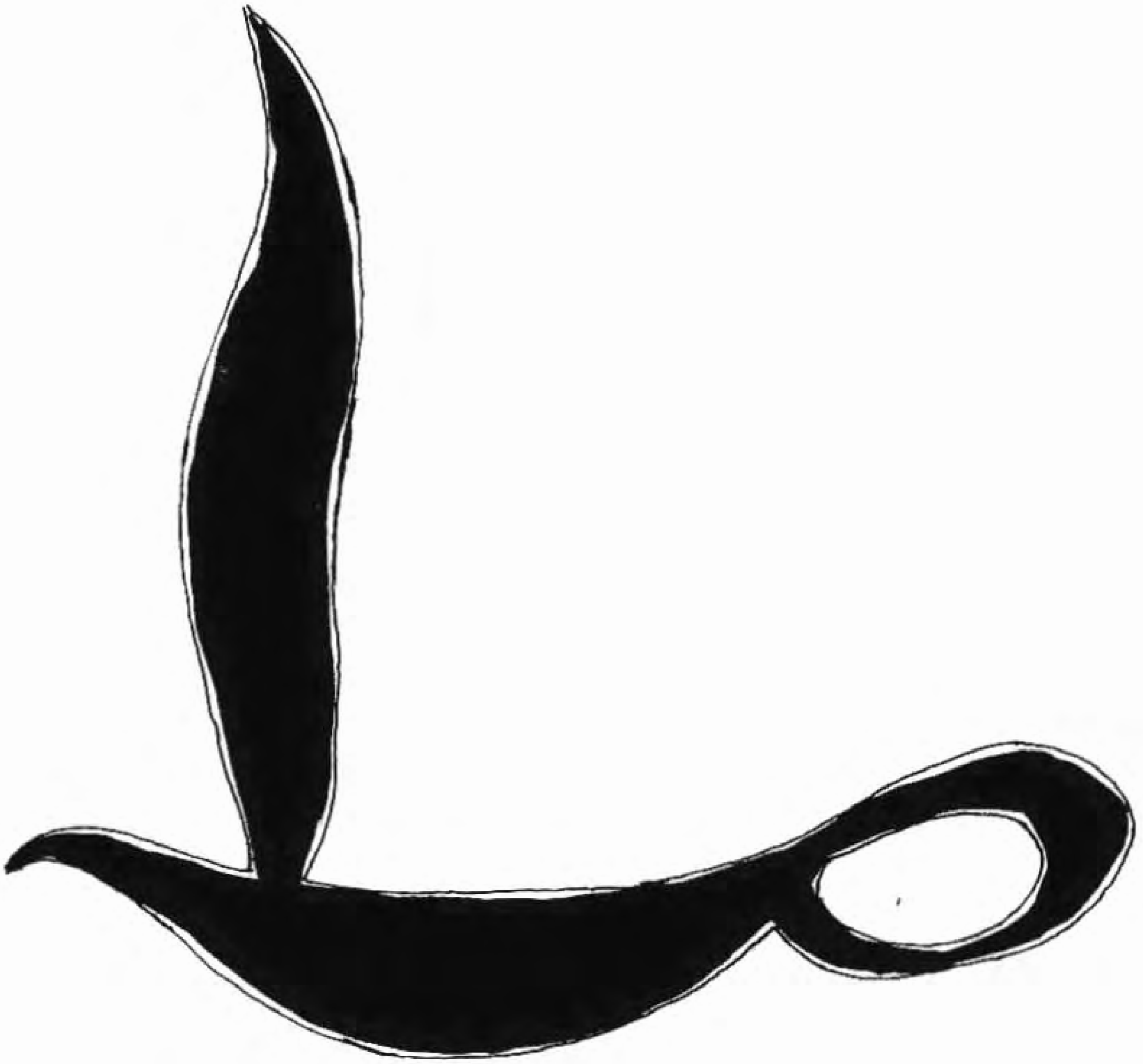

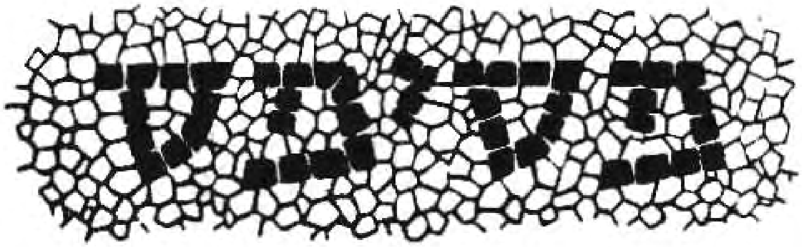

<u>מ.ג.</u>

פ א ר ש י ד ע נ ע ס

יערליכע אזכרה

די יערליכע אזכרה נאך אונדזערע קדושים אין תשל"ז איז דורך אונדז, צוליב געוויסע סיבות אפגעלייגט געווארן אויף אן דואך.
דאס האט גורם געווען שוועריקייטן און מיספארשטענדענישן בא א טייל פון אונדזערע חברים. מיר האבן זיך געשראקן, אז דאס אפלייגן וועט פארקלענערן דעם אנטייל פון די חברים אויף דער אזכרה.

צו אונדזער באוואונדערונג, האבן זיך אויך דאסמאל צונויפגעקומען פון אלע עקן לאנד, כמעט, דיזעלבע צאל חברים. און די באגעגעניש איז געווען ווי תמיד. דאס האט אונדז דערמוטיגט אין אונדזער ווייטערדיקער ארבייט. מיר זאגן אבער צו, אז מער וועלן מיר אזא טעות נישט טאן.

☆☆☆☆☆☆☆☆

ערשטע ערלה גלייך פון קרעמעניץ

צוריק מיט איניקע מאנאטן איז קיין ישראל ערלה געווען א פרוי גלייך פון קרעמעניץ. מיר האבן זיך מיט איר באגעגנט, און דאס וואס מיר האבן פון איר געהערט גיבן מיר דא איבער אין עברית און אין יידיש.

א באזוך פון א גאסט פון ארגענטינע

דער איינציקער, אבער זייער אנגעלעגטער גאסט אונדזערער פון אויסלאנד, היי-יאר, איז געווען דער הער אפטער פון בוענאס איירעס. הער אפטער, דער מאן פון ריווע טשודנאווסקי ז"ל איז דער געוועזענער פרעזידענט פון "חירות" אין ארגענטינע. ער האט אויף זיינע הוצאות ארויסגעגעבן אין בוענאס-איירעס דאס בוך "המרד" פון מ. בייגין אין יידיש. ער איז א גרויסער נדבן און טראץ דעם, וואס ער אליין איז ניט קיין קרעמעניצער, שטיצט ער מיט א ברייטער האנט אונדזער אירגון.

אפטער האט באזוכט אונדזער לאקאל אין סעמינאר הקיבוצים און אויך די לעווינזאן ביבליאטעק אונדזערע באם תל-אביבער אוניווערסיטעט, אינטערעסירנדיק זיך מיט יעדן פרט דארט.

☆☆☆☆☆☆☆☆

דעם דריטן אפריל 1978 איז אין לייוויק הויז, אין תל-אביב, פארגעקומען א פייערלעכער אוונט, געווידמעט דעם דערשיינען פון צוויי בענדער פון לידער און פאעמען פון דערמארדעטן דורך סטאלינ'ס רוצחים באוווסטן פאעט, דוד האפשטיין. פארזיצער פון אוונט איז געווען מרדכי צאנין, דער רעדאקטאר פון "לעצטע נייעס" און פארזיצער פון יידישן ליטעראטן פאראיין אין ישראל.

געעפנט דעם אוונט האט, בא א פול געפאקטן זאל פון זשורנאליסטן, שרייבער און ליבהאבער פון יידישן ווארט, נחמה ליפשיץ מיט א רירנדע ליד פון האפשטיינמן. צאנין האט אין זיינע רייד, מיט רעכט, באצייכנט האפשטיינען אלס איינעם פון די גרעסטע יידישע פאעטן אין אונדזער יארהונדערט.
דער באוואוסטער יידישער דיכטער, שלמה רויטמאן, האט געגעבן אן אויספירלעכע און טיפע אפהאנדלונג פון האפשטיינס שאפונג.

מיט גרויסן אינטערעס און שפאנונג האט דער אנוועזנדער עולם אויסגעהערט די דעראינערונגען פון האפשטיינ'ס אלמנה, פייגע האפשטיין - ביבערמאן, וועגן האפשטיינ'ס זייער פרוכטבארער ליטעראַרישער טעטיקייט אין ארץ ישראל פאר זיין קורצן ווײַלן דארט. זי האט אויך געשילדערט די זייער רירנדע באגעגעניש פון האפשטיינען מיט אורי-צבי גרינבערג.

די דערמאנטע צוויי בענד זיינען דערשיינען אין פארלאג "ישראל-בוך" אין א רייכער אויסגאבע און האבן געהאט א גרויסן דערפאלג אין ישראל און אין אויסלאנד.

מיר, פריינד פון פייגע האפשטיין, ווינטשן וויפיל מי, ענערגיע און צייט, אבער נאך מער ליבע, פייגע האט געווידמעט דעם בוך.

יישר כוחה!

☆☆ ☆☆☆☆ ☆☆

אונדזער לאקל אין סעמינאר הקיבוצים האט אין משך פון יארן געפאדערט א גרונטליכן רעמאנט. דאס איז געטאן געווארן דורכן סעמינאר אויף אזא אופן, אז דער לאקאל האט באקומען גאר אן אנדערן, און פיל בעסערן אויסזען. מיר מוזן זיך באטייליקן, כאטש מיט א טייל פון דעם, וואס דאס האט געקאסט דעם סעמינאר. די חברים ווערן געבעטן צו באזוכן דעם לאקאל בשעת דער אזכרה און ביי אנדערע אנגעלעגנהייטן, כדי זיך אין דעם צו איבערצייגן.

מיר האפן אז אונדזערע לאנדסלייט וועלן אונדז קומען אקעגן, ווען מיר וועלן זיך ווענדן צו זיי נאך הילף, כדי צו דעקן די, פאר אונדז גרויסע, הוצאה פון רעמאנט.

מזל טוב

* מזל טוב - למשה ובתיה ליתן -להולדת הנכדה "הילה" מהבת אילנה ומוטי קיבוץ צאלים.

* מזל טוב - לבת-שבע קנטור (ליתין) - להולדת הנכדה "רוני" מבנה ד"ר אהוד קנטור ורעיתו רחל.

* מזל טוב - לפישל וחנה טפר, להולדת הנכדה דנה מהבת חנה ובעלה ליהו איכילוב.

* מזל טוב - למירה ויהושע גולברג ולמחותנים, כרמלה ודוד הולינסקי מחיפה, להולדת הנכד "אורן" מבניהם מירה ויעקב גל.

* מזל טוב - לבלה ומוניה מנדלבלט - להולדת הנכד, טל-אור מבתם שושנה ובעלה אילן.

* מזל טוב - לקיציה גולדברג להולדת הנינה ה-7, מירה, מנכדתו הלה ובעלה יעקב קוזלובסקי.

* מזל טוב - לצפורה אוסובסקי (גלפרין) - חיפה, לנשואי בנה חנוך עם גלילה.

* מזל טוב - לסימה ויזהר ירון (קרמנצ'וצקי) - עין השופט, לנשואי ביתם מרב עם איל עיני.

* מזל טוב למשה ובתיה ליתן (ירושלים) לנשואי בנם יהודה עם אירית.

* מזל-טוב ליוסף ויהודית סטולר (חיפה) לנשואי בנם ברוך עם נחמה.

* מזל-טוב לליבוש ויהודית קוצ'ר (עין-השופט) לנשואי בנם יואב עם עליזה ולהולדת הנכדה מבתו נחמה בירנבוים.

* מזל-טוב לפיבל ואלה רייזמן להולדת הנכדה, בת לאילנה.

* מזל-טוב לשרה ומשה שטינברג (יד-מרדכי) לנשואי בתם נחמה עם יונתן מן.

* מזל-טוב לגדליהו ושוליה קינדזיור מחיפה, לבר-המצוה של הנכד אלי, בן לדינה ובעלה חיים לנציצקי.

* מזל-טוב לבוניה (מבית קוילר) ואהרון גוטבירץ להולדת הנכד מהבן משה.

* מזל-טוב לחנוליה שפיר להולדת הנינה, נכדה לבתה צביה.

ארגענטינער אפטיילונג

ציפע רויטבערג-כץ

צוויי בילדער

לייזענדיק דעם "קול יוצאי קרעמניץ" העפט 14, האבן צוגעצויגן מיין אויפמערקזאמקייט צוויי בילדער אויף וועלכע ס'געפינט זיך לייזער גלוזמאן מיט א גרופע יוגנטליכע, וועלכע זענען מיר אלע באקאנט. מיט נאסטאלגיע און ליעבע האב איך זיך איינגעקוקט אין לייזערן, מיין געוועזענעם שכן, מיין לערער, וועלכער האט מיך צוגעגרייט צום עקזאמען אין אלעקסינעס גימנאזיע. לייזער איז געווען איינער פון די יוגענטליכע, וועלכע האבן געזוכט די וועגן צו א שיין לעבן. מ'האט געטרוימט חלומות און דאך געווען רעאל, אן בלאנדזשעניש אין פרעמדע וועגן און נישט געפלאנצט פרעמדע גערטנער...

מ'האט געזוכט און געקעמפט פאר א דערליידזונג פון דער נאציאנאלער פראגע.

די בילדער פאראייביקן געוויסע עטאפן אין לעבן פון ווייטן אמאל און געבן אונדז דעם שליסל צו מאכן א פאראלעל מיט רעאלע פאקטן פון היינט.
איך דערמאן זיך ווען איך, זייענדיק אין "השומר הצעיר", פלעג האפט קומען אין דער ביבליאטעק, פון דער ציוניסטישער ארגעניזאציע בייטן א בוך (ישראל ביבערמאן איז דאמאלס געווען ביבליאטעקאר), אסך מאל האב איך געטראפן ביי א טישל חנה גורוויץ (די פרוי פון מנוס גאלדענברג) ארומגערינגעלט מיט א גרופע מיידלאך וועלכע מ'האט גערופן "קומושקעס" לויט מישא רבינוביטשעס סטיל פון הומאר. זיי אלע האבן שטענדיק דיסקוטירט וועגן א נייעם געלייענטן בוך. אזוי שטייענדיק און זוכענדיק אין קאטאלאג פלעג איך זיך

צוהערן די שמועסן און שוויגענדיק, אין הארצן, נעמען אנטייל אין די ארויסגעזאגטע מיינונגען, וועגן די פיעל געלייזטע דאן סאוועטישע שרייבער.

א גרויסע טייל פון דער יידישער יוגענד איז פארכאפט געווארן דורך דער ליטעראטור און איהר ריכטונג, אין וועלכער אסך האבן געגלויבט באמונה שלמה. און אזוי ארום אפגעוואכט געווארען פון ריכטיקן וועג פאר דער לייזונג פון דער נאציאנאלער יידישער פראגע, מדינת ישראל, וועלכע פייערט יעצט דעם 30טן יום העצמאות און סיגליסט זיך יעצט בקול רם אויסשרייען :

"יתחזקנה ידיכם !!!"

פון די אלע וועלכע האבן געהאט און האבן די זכיה צו זיין צווישן די בויער פון מדינת ישראל!

בא דער געלעגענהייט דרוק איך אויס מיין יישר כוח די אומדערמידליכע טוער פון דער רעדאקציע פון "קול יוצאי קרעמעניץ" וועלכעס פארבינד אונדז אלעמען, אין ישראל און אין די תפוצות, צו איין גרויסער משפחה.

מזל טוב

בוענאס איירעס (ארגענטינע)

מיר באגריסן הארציק אונדזערע פארוואלטונגס מיטגלידער משה און פריידע פעקער ווי אויך די עלטערן - חייקע און דוד לאקאך צו דער חתונה פון זייער ערשט אייניקל און ליבן זון מאריא לאקאך מיט דער פריילן גראסיעלא און ווינטשן זיי צו דערלעבן אסך נחת און פרייד.

בוענאס איירעס (ארגענטינע)

די פארוואלטונג און די פרויען קאמיסיע באגריסט מיט א הארציקן מזל-טוב אונדזערע אקטיווע קאמיסיע מיטגלידער חיים און חנה פייער צו זייער ניי צוגעקומען אייניקל הינדע-עטיל און ווינטשט זיי פיל נחת און פרייד און די עלטערן: ענריקע און מארי ווינטשן מיר זיי זאלן דערלעבן זי צופירן צו דער חופה מיט מזל.

בוענאס איירעס (ארגענטינע)

הארציקן מזל טוב אונדזער וויצע פרעזידענט יצחק שפאק און פרוי אסתר פון דער פרויען קאמיסיע צום געבורט פון זייער ערשטן אוראייניקל, נאטאליא און אויך דער באבע חייקע שפאק דע סאפאזשניק.

מיר ווינטשן אייך ער זאל וואקסן א געזונטער און שטאלצער ייד אין א וועלט פון שלום.

א הארציקן מזל טוב אונדזער פארוואלטונגס מיטגליד נוטע קיפערמאן און פרוי חייקע, צום געבורט פון זייער ניי אייניקל דוד יחזקאל (איזאקעל).

מיר ווינטשן אייך אסך נחת און פרייד.

די פארוואלטונג און פרויען קאמיסיע באגריסט הארציק אונדזערע פארוואלטונג מיטגלידער אברהם און פריידע ווערגוס צו דער בר מצוה פון זייער ליבן אייניקל משה און ווינטשן זיי און דער טאכטער אדעילא און איידעם איסאק פעלדמאן, אסך נחת און זאלן זיי דערלעבן אים צו פירן צו דער חופה.

תנחומים

די פארוואלטונג און פרויען קאמיסיע דריקן אויס זייער טרויערמיטגעפיל אין דער פאראבלטער משפחה פון ישראל רויך ז"ל זון: (לוטא) זייליק און (אדאלפא) אברהם און דער טאכטער, נעלי. די שנורן: גלאדיס און פלארא און איידעם: קאטשא ארענסאן, און אייניקלעך. דעם ברודער גרשון; שוועגערן זלאטע; דער שוועגערן אסתר און שוואגער יצחק שפאק און קינדער. אין זיין גוטן איבערגעלאזטן נאמען זאלט איר א טרייסט געפונען און מער נישט וויסן פון קיין צער.

די פארוואלטונג

☆☆☆☆☆☆☆☆

טאיע שניידער ע"ה

די פארוואלטונג דריקט אויס א טרויער מיטגעפיל דער פרוי ציפע, די טעכטער: שרה און מלכה. איידעם: ד"ר זשארש יאנאווסקי; ברודער יענקל. שוועגערן יענטע בארושעק, גוטע (ישראל) און אייניקלערך, צום פארלוסט פון זייער טייערן און ליבן מאן, פאטער, שווער, זיידע, פעטער און שוואגער טאיע.

זייט אלע באהיט פון צער.

די פארוואלטונג פון קרעמעניצער לאנדסלייט פאריין אין בוענאס איירעס (ארגענטינע) דריקט אויס איר טרויער מיטגעפיל אונדזער עקס פרעזידענט משה פאק און זיין פרוי מרים צום פערלוסט פון זיין שוועסטער און שוועגערן בראנציע (בערטא) דע זעליאנע.

זייט באהיט פון צער.

ישראל רויך ע"ה

דעם 27טן יאנואר איז אויסגעלאשן געווארן דעס לעבן פון אונדזער געוועזענעם וויצע פרעזידענט, ישראל רויך ע"ה , נאך אלענגערער קרענק, וועלכע האט אים געהאלטן צוגעשמידט צום בעט אפאר יאר.

ישראל רויך איז אויך געווען אקטיוו אין אונדזערע אינסטיטוציעס - א לאנגיעריקער פארוואלטונגס מיטגליד און שטיצער פון הכנסת אורחים, מושב-זקנים און בית-יתומים. בכלל איז ער געווען א מענטש מיט א יידיש הארץ און מיטגעפילט דער נויטבאדערפטיקן. ער האט איבערגעלאזט אין טרויער 2 זין: לוטא און אדאלפא (אברהם), א טאכטער נעל, און א ברייט פארצווייגטע משפחה און פריינט, וועלכע וועלן אים שטענדיק געדענקען.

ה ע ר ע ז י י ן א נ ד ע נ ק .

☆☆☆☆☆☆☆☆

דוד שער ע"ה

דעם 13טן מאי ה.י. ווערט 9 יאר זייט עס איז פטר געווארן דער הארציקער מענטש חבר און לאנדסמאן דוד שער ע"ה, וועלכער איז געווען א לאנג-יאריקער פארוואלטונג מיטגליד פון קרעמעניצער פאריין. געווען פון די ערשטע פיאנערן און גרינדער פון אים, און א געטרייער שטיצער שטענדיק מיט א שמייכל. שטיל, באשיידן און אויפ-ריכטיק געטאן זיין טייל ארבעט.

זיין חשובע פרוי, רייזל, איר צו לאנגע יאר, וועלכע איז אויך געווען אן אקטיווע מיטגלידערן פון דער פרויען קאמיסיע, און איז א בכבודיקע שטיצערן פון פאריין, האט פארשטאנען אז דער נאמען דוד שער דארף זיין פאראייביקט אין דעם ספר הזכרון אין ישראל.

באלאנס פון דער פארקויפטע חוברת נומ.14

חיים פייער - פארקויפט	- 12	- 2 מיליאן מיט זעקס הונדערט פעזעס.
ציפע כ"ץ - "	- 12	- 2 מיליאן מיט 50 טויזנט פעזעס.
נוטע קיפערמאן "	- 9	- זיבן הונדערט מיט פופציק טויזנט.

דאס זענען די נעמען פון די ביישטייערט

חיים פייער
משה ליבמאן
ישראל טאקאר
רייזל שער
אסתר שער
אברהם שפרגל
קאטיע טשודנאווסקי
גיטל קאטקאווניק
יענטע בארושעק
אליע גאלדשער
עלי ליבמאן דע מיללא
מאניע פישמאן

מאניע רויט-שיכמאן
חנה שיכמאן דע רעבוס
יאשע יאדעשליווער
פאניע גארבער
בומעק בערענשטיין

יענקל לובמאן
שמעון אפטער
ישראל לייבעל
מרדכי כ"ץ
סענדער עפעלבוים
משה פינק
אוקל בענדערסקי
משה פעקער
וועלוול לאקס
יצחק שפאק
מאיר פעקער
חיים גודעל
נוטע קיפערמאן
דוד שווארצמאן
אברהם ווערגוס
ביילקע סעגאל

יהושע גולברג

שפענדונגען פון אויסלאנד

מיר געבן איבער א וויטערדיקע רשימה פון די געלטער וועלכע זענען איינגעפלאסען אין לויפענדען יאהר פון קרעמעניצער אין אויסלאנד פאר פאלגענדע צוועקן.
פריערדיקע רשימה - אין העפט נומער 14, יי"ד, זייט 69.

לטובת "קול יוצאי קרמניץ"

20.9.77	וואלף שניידער, אמעריקא	5.-	דולאר עבור ספר"תעודת בישראל"
25.9.77	שמואל בעלאהוז "	20.-	"
23.10.77	צוני ברודסקי , "	25.-	"
23.10.77	חיים טייטשער , "	25.-	"
28.10.77	מוריס מעדלער, "	25.-	"
15.1.78	וואלקע כגן, "	40.-	"
15.1.78	פוקס סעם, "	10.-	"
30.3.78	נורמן דעסער, "	25.-	"
30.3.78	פרעד ביק, "	100.-	"
14.4.77	מאקס דעסער, קאנאדע	20.-	"
14.4.77	מרקוס טעסלער "	10.-	"
13.6.77	מארק דעסער "	20.-	"
26.6.77	פרוי לילי גולבערט, וויניפעג	20.-	"
2.2.76	מארק דעסער, וואס עס איז נישט אריינגעטראגן געווארן אין העפט נומער 14 .-	20.-	"
12.2.78	מרדכי כץ, ארגענטינע	50.-	"
	בסה"כ	415.-	דולאר

לטובת "ארגון יוצאי קרמניץ"

15.1.78	יצחק וואקמאן, אמעריקא	100.-	"

פאר נויטבאדערפטיגע - מעות חטין

30.3.78	נורמן דעסער	25.-	"
15.5.78	יצחק וואקמאן, אמעריקא	100.-	"

שפענדונג פאר א ספעציעלען צוועק:

10.1.78	ש. אפטער, ארגענטינא, דורך צבי ברנשטיין, צו פאראייביקן דעם נאמען פון זיין פערשטארבנער פרוי ז"ל אין "יזכור-בוך"	200.-	"
12.2.78	וועלוועל אוקס, ארגענטינא צו פאראייביקן דעם נאמען פון זיינע פערשטארבענע עלטרן ז"ל. אין "יזכור-בוך"	70.-	"
30.5.78	הער אפטער, ארגענטינא. ביישטייער אין רעמאנט פון קרעמעניצער זאל אין "סמינר הקיבוצים"	100.-	"
	סה"כ	1010.-	דולאר

==============

יהושע גולברג

הכנסה עבור נקרולוגים בחוברת 14 ו-15

30.8.78	מר אוסר, לזכרה של המנוחה דורה-יעקובסון-איזנשטיין ז"ל משומסק	200.- ל"י
30.8.78	גב' הוכברג לזכר בעלה המנוח ליאון הוכברג ז"ל	" 200.-
30.1.78	גב' צירל גינצבורג-שטיינברג לזכר בעלה המנוח ברוך שטיינברג ז"ל	" 500.-
21.1.78	קרוביו בארץ של ד"ר מאקס וושניער ואשתו נע"ט ז"ל שנפטרו באמריקה	" 300.-
21.1.78	בן-הרי צבי לזכר אשתו המנוחה בינה מבית בליט ז"ל	" 250.-
21.1.78	איטקע שטרן-רוזנטאל, לזכרו של ברל קרעמען ז"ל שנפטר באודעסא	" 60.-
20.7.78	מנוס גולדנברג לזכר אחיו המנוח ליאון, ליובא ז"ל שנפטר באמריקה לפני עשרים שנה, 1958	" 200.-
20.1.78	גב' צפורה ליטבק-בר-תנא לזכר בעלה המנוח צבי ז"ל	" 200.-
	בסה"כ	1,910.- ל"י

☆☆☆☆☆☆☆☆☆

תרומות למטרה מסוימת

4.4.78	יצחק רוכל, תרומה לשיפוץ האולם שלנו בסמינר הקיבוצים, סך של	1,000.- ל"י
1977	משה קרמינצוצקי: תרומה שלא הוכנסה בחוברת מס. 14, בסך של לשם שיפוץ המצבה של דובעקריער ז"ל בבית העלמין הישן ברחוב טרומפלדור.	" 70.-

יהושע גולברג

רשימת התורמים לטובת "קול יוצאי קרמניץ"

המשך הרשימה בחוברת מס. 14, עמוד 70

מוציאן שמואל, ע"י יצחק פורטנוי, שלא הוכנס בחוברת מס. 14	100.- ל"י
אברהם דגים, " " "	" 50.-
גב' צפורה בר-תנא ע"י רוכל	" 100.-
שרה פיקס משומסק	" 100.-
גיטלמן בנימין	" 100.-
גב' דוזיא פדרמאן-רובינפיין	" 100.-
בצלאל גולברג	" 100.-
גב' דבורה תורן-פלדמן	" 100.-
סלע אהרון	" 100.-
פרסמן איטע	" 100.-
פיעחוביץ יורק	" 100.-
זינגר שפרה	" 100.-
ברץ יהושע, בנו של יצחק ברץ המנוח	" 100.-
ברגר דבורה	" 100.-
מבני עירנו בארגנטינה ע"י צבי ברנשטיין, ממכירת תקליטים של החזן מרדכי כץ	" 200.-
יעקב שאפיר	" 500.-
קיוסק וינברג, ירושלים, עבור מכירת חוברות ק.י.קר.	" 75.-
שמואל מנוסוביץ	" 50.-
שמואל מוציאן	" 50.-
עטרה טיצ'וק	" 50.-
אברהם חסיד	" 50.-
בודקר אברהם	" 50.-
קסלר יצחק	" 50.-
שרנצל אברהם	" 50.-
סטולאר שמעון	" 50.-
שניצר נחמן	" 50.-
צוקרמן דוד	" 50.-
ברנשטיין אלכסנדר, שלום	" 50.-
נוסמן אלכסנדר	" 50.-
דורה עצמון-לויתן	" 50.-
גולצר מאיר	" 50.-
אריה לויתן, ליאוניה	" 40.-
דוד ויינר	" 40.-
נדיר רחל, קוקא	" 40.-
בסה"כ	2,945.- ל"י

============

מאזן עד 31.12.77

ארגון יוצאי קרמניץ

מאזן בנק הפועלים 1977

	ל"י
יתרה ל-31.12.76	2,379.57

הוצאות	ל"י
לבנה"פ (כולל מס הכנסה)	799.50
דאר	204.25
כיבוד וקבלות פנים	264.60
טלפון	314.48
סעד לחגים	1,550. -
צרכי משרד	150.65
נסיעות	305.90
ספרית ריב"ל	1,672.25
ק.י.ק.	13,803.90
אזכרה - ארגון	1,353.43
הנה"ח 75/76	1,200. -
תרומות לפולביות בפולין	664.10
סה"כ	22,283.06 ל"י

הכנסות	ל"י
תרומה בעילום שם לרכישת ספרים	1,000. -
גבית דמי חבר	2,040. -
המרת מט"ח	9,653.69
תרומות	3,820. -
אזכרה - גבית כספים מחברים	1,260. -
תשלום עבור חוברות ק.י.ק.	2,092. -
העברה מבנק הדאר	2,150. -
סה"כ	22,015.69 ל"י

יתרה ל-31/12/77	2,112.20 ל"י

קרעמעניצער

לאנדסלייט

שטימע

אין ישראל און אויסלאנד